
RINGERIKE
KOMMUNE

Kommuneplanens samfunnsdel
2021-2030
Bakgrunn for mål og strategier

Sist revidert 11.05.2021

DOKUMENTINFORMASJON	
Rapporttittel	Kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030 Bakgrunn for mål og strategier
Dato	11.05.2021
Oppdragsgiver	Ringerike kommune
Kontaktperson hos Ringerike kommune	Bente Elsrud Anfinnsen, prosjektansvarlig Kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030
Utarbeidet av	Prosjektgruppa for Kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030
Sist revidert	11.05.2021

ENDRINGSLOGG

Versjon	Dato	Endring	Produsent	Godkjent
1.0	11.05.2021	Versjon publisert ifm. 1. gangsbehandling av forslag til kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030	Prosjektgruppa	BEA

1. Innledning	4
Om kommuneplanen og bakgrunnsdokumentene	4
FNs bærekraftsmål som utgangspunkt.....	4
2. Plansystemet og planprosessen.....	6
Plansystemet i Ringerike kommune	6
Organisering av arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel	7
Politiske vedtak	7
Medvirkning	8
3. Bakgrunn for slagord og verdier	9
4. Bakgrunn for mål og strategier	10
Samarbeid for å nå målene	10
Mindre ulikhet.....	14
Anstendig arbeid og økonomisk vekst.....	17
Industri, innovasjon og infrastruktur.....	20
Bærekraftig by og lokalsamfunn	23
God helse og livskvalitet.....	27
God utdanning.....	31
Livet på land.....	33
Stoppe klimaendringene.....	39

1. Innledning

Om kommuneplanen og bakgrunnsdokumentene

Kommuneplanens samfunnsdel er det øverste styringsdokumentet i kommunen, og peker ut overordna mål og strategier for både samfunnsutviklingen og kommunens tjenesteutvikling. Dette dokumentet er et av tre bakgrunnsdokumenter til kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030. Disse gir mer detaljert bakgrunn for innholdet i samfunnsdelen og kan leses på kommunens nettsider:

- *Kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030 - Bakgrunn for mål og strategier.*
- *Medvirkningsrapport - Dokumentasjon og resultater fra gjennomført medvirkning.*
- *Arealstrategi og bærekraftig mobilitet - Bakgrunn og utdypende informasjon for arealstrategien i kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030.*

I dokumentet du nå leser finner du informasjon om bakgrunnen for de enkelte mål og strategier i samfunnsdelen. Dokumentet er bygd opp i samme rekkefølge som målene står i kommuneplanens samfunnsdel. Det vil si at målene er sortert inn under Ringerikes ni utvalgte bærekraftsmål. De ulike delene av dokumentet er skrevet av de ulike fagpersonene som har deltatt i prosjektgruppa som har jobbet med samfunnsdelen. Dokumentet er ikke skrevet som en sammenhengende rapport som skal leses fra A til Å, men er et oppslagsverk for den som ønsker å forstå mer om bakgrunnen for hvorfor de ulike målene er satt. For eksempel hvilke utfordringer eller muligheter Ringerike har innen det aktuelle temaet, internasjonale, nasjonale eller regionale føringer eller tidligere politiske vedtak i Ringerike. Dokumentet gir ikke en uttømmende oversikt over de vurderinger som har blitt gjort, men dokumenterer interessant bakgrunnsinformasjon. Det må påregnes enkelte revisjoner av dokumentet på bakgrunn av høring og politisk behandling av forslaget til samfunnsdel.

Samfunnsdelen inneholder også en arealstrategi som gir overordna føringer for arealutviklingen. I bakgrunnsdokumentet for arealstrategien kan du lese om grunnlaget for arealstrategien i samfunnsdelen. Arealstrategien skal legge til rette for en bærekraftig arealutvikling, med kompakt by- og tettsettsutvikling. Temaer her er blant annet bærekraftig steds kategorier, mobilitet (hvordan reiser vi), befolkningsutvikling, boligtilbud, næring, friluftsliv, fritidsbebyggelse og jordbruksarealer.

FNs bærekraftsmål som utgangspunkt

I *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023*, framheves det at FNs bærekraftsmål skal ligge til grunn for regional og kommunal planlegging. Videre har kommunestyret i Ringerike valgt ut ni bærekraftsmål som de mest relevante for Ringerike:

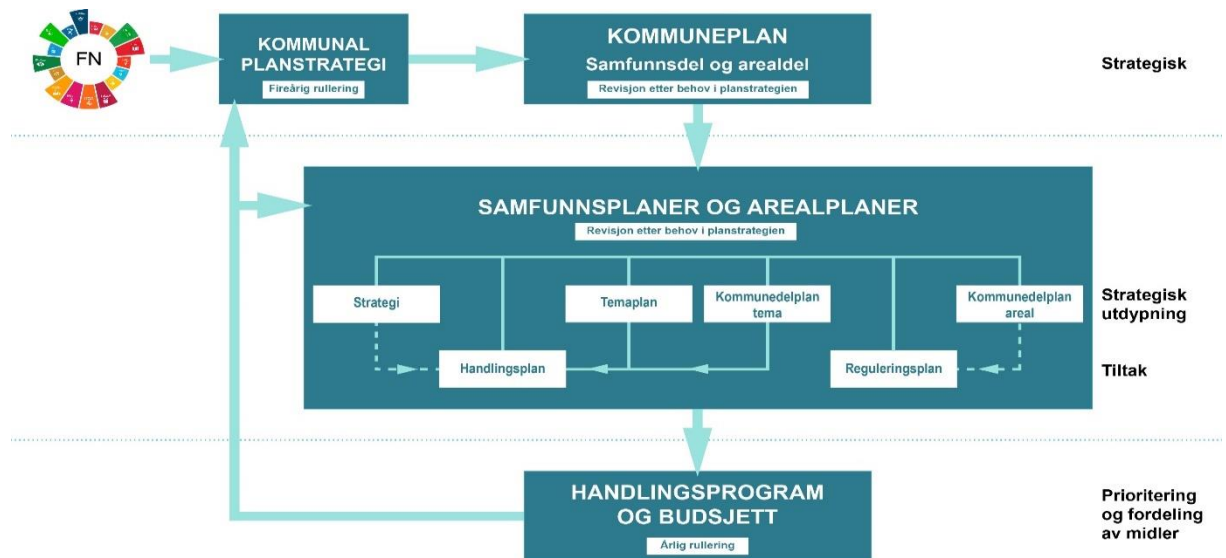
Figur: Ringerike kommunes utvalgte bærekraftsmål.

I kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030, er det for hvert av de utvalgte bærekraftsmålene foreslått lokale hovedmål og delmål, samt strategier for hva kommunen skal gjøre for å nå målene. Vi har gjort enkelte justeringer i formuleringen av selve bærekraftsmålene for å tilpasse disse til lokale forhold.

2. Plansystemet og planprosessen

Plansystemet i Ringerike kommune

Ringerike kommunes plansystem er illustrert i figuren nedenfor.

Figur: Plansystemet i Ringerike kommune

Kommunal planstrategi inneholder en vurdering og prioritering av kommunens planbehov i fireårsperioden. Folkehelseoversikten er en viktig del av grunnlaget for prioriteringene.

Kommuneplanen er det overordna styringsdokumentet, og består av samfunnsdel, arealdel og handlingsdel. Samfunnsdelen setter overordna samfunns mål og strategier, og skal være førende for alt oppfølgende planarbeid, inkludert årlige handlingsprogram og budsjett.

Strategier, temaplaner og kommunedelplaner skal vise hvordan vi skal jobbe for å nå målene i kommuneplanens samfunnsdel innenfor et avgrenset tema eller område. *Handlingsplaner* og *reguleringsplaner* brukes for å planlegge tiltak.

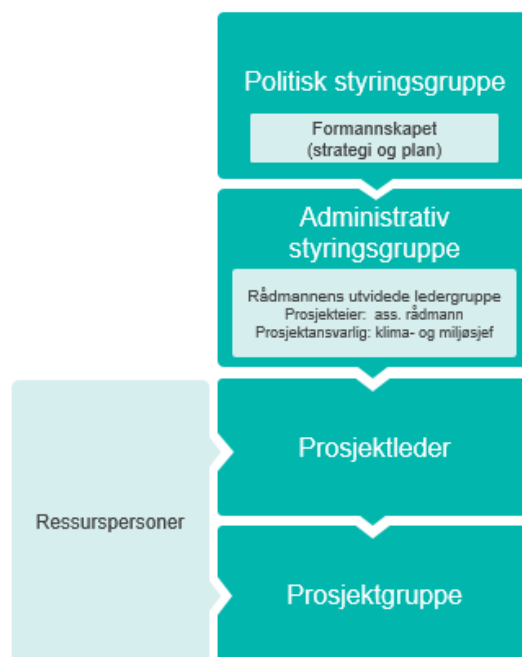
Handlingsprogram og budsjett utgjør kommuneplanens handlingsdel, og skal brukes til å planlegge tiltak.

Organisering av arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel

Arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel er organisert som et eget prosjekt.

Politisk styringsgruppe er formannskapetets strategi og plan, som er kommunens strategi-, plan- og økonomiutvalg, jf. delegeringsreglementet. Endelig vedtak av planen skjer i kommunestyret.

Administrativ styringsgruppe er rådmannens utvidede ledergruppe. *Prosjektgruppa* er sammensatt med representanter fra alle sektorer i kommunen. I tillegg har flere *ressurspersoner* i administrasjonen bidratt inn i arbeidet.

Figur: Organisering av planarbeidet.

Politiske vedtak

I *kommunal planstrategi for perioden 2020-2023* framgår det at kommuneplanens samfunnsdel skal revideres. Planstrategien inneholder også planprogram for revidering av kommuneplanens samfunnsdel.

Tabellen nedenfor gir en oversikt over politiske vedtak som har betydning for planarbeidet.

Dato	Hvem	Saksnr.	Vedtak
29.11.2018	Kommunestyret	143/18	Vedtok at: <i>Ringerike kommune skal legge FNs bærekraftsmål til grunn for sin virksomhet.</i>
07.03.2019	Kommunestyret	17/19	Næringspolitisk strategi <i>Framover sammen</i> vedtatt.
04.04.2019	Kommunestyret	35/19	Vedtak om at Ringerike kommunes overordnede planlegging innen reduksjon av klimagassutslipp, økt miljøvennlig energiomlegging og klimatilpasning skal integreres i kommuneplanen.
07.11.2019	Kommunestyret	158/19	Vedtok ni fokusområder av FNs bærekraftsmål. I tillegg ble det vedtatt at det i alle saksfremlegg i folkevalgte organer skal det stå hvilke bærekraftsmål som blir støttet og på hvilken måte det blir gjort.
12.02.2020	Formannskapetets strategi og plan	5/20	Vedtok å sende forslag til kommunal planstrategi for perioden 2020-2023 og

			planprogram for kommuneplanens samfunnsdel på høring og offentlig ettersyn.
25.06.2020	Kommunestyret	82/20	Vedtak av <i>Kommunal planstrategi 2020-2023</i> med planprogram for kommuneplanens samfunnsdel. I planstrategien fremgår det både at kommuneplanens samfunnsdel skal revideres, og at det skal utarbeides en strategi for arealutvikling og bærekraftig mobilitet.
24.03.2021	Kommunestyret	45/21	Vedtak av en rekke viktige prinsipper for arealutviklingen.
21.04.2021	Formannskapet strategi og plan	11/21	Vedtak med føringer for mål om bærekraft for klima og naturmiljø og forslag til visjon, slagord og verdier.

Medvirkning

Forslaget til kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030 er resultatet av en omfattende prosess med medvirkning og innspill både fra innbyggere, politikere og internt i administrasjonen, samt flere politiske prinsippvedtak underveis. Som nevnt innledningsvis er det utarbeidet en egen medvirkningsrapport med dokumentasjon og resultater fra medvirkningen med innbyggerne.

I tillegg til vedtakssakene listet opp ovenfor, har det underveis i planprosessen også blitt gitt en rekke orienteringer i formannskapet, kommunestyret, samt politiske råd og utvalg. Blant annet fikk formannskapet strategi og plan 17.03.2021 orientering om bakgrunn for forslag til mål innen klima og naturmiljø. 25.03.2021 ble kommunestyret orientert om forslag til struktur og hovedmål i kommuneplanens samfunnsdel.

Høsten 2020 gjennomførte prosjektgruppen orienteringer og innspillsrunder i alle politiske råd og utvalg. Oversikt over innspill fra råd og utvalg følger saksframlegget til 1. gangsbehandling. Prosjektgruppa fikk også mange innspill i verksted med kommunestyret i oktober 2020, og i formannskapet strategikonferanse i juni 2020. Disse innspillene er brukt inn i arbeidet med planforslaget.

3. Bakgrunn for slagord og verdier

Slagord:

Ringerike nærmest det meste - tett på by, kultur og natur

Bakgrunn for slagordet

Samfunnsdelen fra 2015 hadde både slagord og visjon: Slagordet var *Nærmest det meste*, og visjonen: *Ringerike skal være det mest spennende vekstområdet på Østlandet*.

Visjonen fra 2015 framhevet Ringerike som vekstområde. Dette var naturlig med tanke på prosessene som pågikk knytta til Ringeriksbanen og E16, og statens forventning om at kommunen skulle bygge opp under bane og vei. I kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030 er fortsatt et mål om vekst lagt til grunn, men ny samfunnsdel tar utgangspunkt i FNs bærekraftsmål og at disse gir retning for ønsket utvikling. Samtidig er det et ønske å løfte fram noe av det Ringerike allerede har å by på.

Det er viktig at kommunens slagord er lett å forstå og huske. I forslag til ny samfunnsdel slik den foreligger før høring, er det foreslått å slå visjon og slagord sammen. *Nærmest det meste* er tatt med videre, sammen med tre ord som beskriver noe av det Ringerike har å by på.

Verdier:

Nyskapende - Ærlig - Respektfull (NÆR)

Bakgrunn for verdiene

I samfunnsdelen fra 2015 er kommunens verdier: *Tolerant, Ærlig og Løsningsorientert (TÆL)*. I 2018 vedtok kommunestyret arbeidsgiverpolitikk for Ringerike kommune. Som en del av denne prosessen ble det utviklet nye verdier for kommunen (NÆR). Verdiene skal være grunnlaget for handlingene som ansatte utfører.

4. Bakgrunn for mål og strategier

Samarbeid for å nå målene

Bærekraftsmål

Styrke evnen vår til å nå bærekraftsmålene gjennom samarbeid, kommunikasjon og medvirkning.

Hovedmål 1.1:

Ringerike har et aktivt lokaldemokrati, med åpenhet og høy deltagelse.

Sånn vil vi ha det	Bakgrunn for målet
<p>1.1.1. Ringerike kommune tilrettelegger for medvirkning og dialog med innbyggerne, sikrer åpenhet, og fremmer deltagelse.</p>	<p>Kommunen er det myndighetsnivået som er nærmest innbyggerne, og lokaldemokratiet er en viktig demokratisk arena. Ringerike har lavere valgdeltakelse enn resten av landet. Valgdeltakelse kan være en indikator på samfunnsengasjement, tillit og hvordan lokaldemokratiet fungerer. Med bakgrunn i dette, vil målet om et aktivt lokaldemokrati med åpenhet og høy deltagelse være viktig å jobbe med framover.</p> <p>Kommunen skal legge til rette for medvirkning og deltagelse, og skape mulighet for demokratisk innflytelse. Medvirkning og dialog kan gi bedre gjensidig forståelse og tillit mellom innbyggere og folkevalgte. De folkevalgte kan få informasjon om innbyggernes ønsker og behov, og grunnlag for bedre beslutninger. Samtidig kan dialog og medvirkning gi innbyggerne en bedre forståelse av de folkevalgtes prioriteringer.</p> <p>Kommunen skal ha gode rutiner for intern og ekstern medvirkning, og har et særlig ansvar for å legge til rette for at utsatte grupper blir hørt. I kommunal planstrategi 2020-2023 står det at kommunen skal utarbeide en <i>handlingsplan for medvirkning</i>. Denne skal ta for seg innbyggerinvolvering og innovative medvirkningsprosesser.</p> <p>I undersøkelsen "Hva er viktig for deg?" spurte vi: "Hva skal til for at du skal bli mer samfunnsengasjert?". Her var det tre ting som gikk igjen i svarene: Arenaer for deltagelse, mulighet for gjennomslag og informasjon.</p> <p>Gjennomførte medvirkningsaktiviteter i forbindelse med utarbeidelsen av kommuneplanens samfunnsdel og hovedresultater fra disse er omtalt i <i>Medvirkningsrapport - Dokumentasjon og resultater fra gjennomført medvirkning</i>. I denne prosessen opparbeidet kommunen seg verdifull erfaring med digital medvirkning inkludert bruk av kartløsninger innbyggere kan gi direkte innspill i. Erfaringen var også at denne typen medvirkning ga mye høyre deltagelse og fra mye mer varierte innbyggergrupper enn mer tradisjonelle folkemøter gir. Dette er viktig erfaring å ta med seg i senere medvirkningsprosesser.</p> <p>Når det gjelder arenaer for medvirkning vil fortsatt biblioteket og arenaer der målgrupper for medvirkningen føler seg hjemme være svært aktuelle. I tillegg er en ny arena for medvirkning under etablering Bylab Hønefoss skal etter planen åpne 5. juni 2021.</p>

Hovedmål 1.2: I Ringerike finner vi de gode løsningene for en bærekraftig samfunnsutvikling og god folkehelse sammen.	
Sånn vil vi ha det	Bakgrunn for målet
1.2.1. Vi har en kultur for læring, deling og samarbeid, hvor vi har tillit til hverandre og tar ansvar sammen.	Samarbeid er en forutsetning for å finne de gode løsningene og nå våre felles mål. Realisering av målene i kommuneplanens samfunnsdel er ikke noe kommunen kan gjøre alene, men må skje i samarbeid med både innbyggere, frivillighet, næringsliv og andre aktører i samfunnet. Gjennom læring, deling og samarbeid kan vi få til mer med ressursene som er tilgjengelig.
1.2.2. Vi har en aktiv og mangfoldig frivillig sektor, som kommunen samarbeider godt med.	<p>Frivilligheten er en like viktig del av samfunnet vårt som offentlig og privat sektor. Samskaping mellom frivillighet og kommune er avgjørende for god samfunnsutvikling, for å løse felles utfordringer og for å skape aktive og inkluderende lokalsamfunn. Frivillige organisasjoner gjør en betydelig innsats i samfunnet, f.eks. gjennom drift av kultur- og idrettsaktiviteter, besøksvenner på sykehjem, ivaretagelse av kulturarv og tilrettlegging av friluftsområder. Deltagelse i frivillighet fremmer folkehelse og inkludering, og hindrer utenforskap. Innbyggere som deltar i lokalsamfunnet, får en sterkere opplevelse av fellesskap, identitet og tilhørighet. Frivilligheten bidrar også til samvær og trivsel, sosial kompetanse, stedsidentitet, demokratibygging, tillit og opplevelse av meningsfullhet.</p> <p>Ringerike kommunes <i>Frivillighetsstrategi</i> er på høring våren 2021. I strategien er det foreslått tre overordna mål:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Det skal være lett å være frivillig i Ringerike. 2. Det skal være lett å samarbeide med kommunen. 3. Det skal være lett å delta i aktiviteter i Ringerike. <p>Møteplasser og arenaer for samarbeid er viktig. Både i frivillighetsstrategien og innspill fra politiske råd og utvalg høsten 2020 er "Frivillighetens hus" og lokaler for frivillighet nevnt som viktig.</p> <p>Tilskuddsordninger: Det er et stort potensiale i å hente ut midler gjennom ulike tilskuddsordninger, både for kommunen, frivilligheten og private. Dette er aktuelt innenfor en rekke områder (f.eks. gang- og sykkelveier, stier, klima- og miljø, helse og kulturminner). Dette krever innsats, tid og kompetanse, og i de fleste tilfeller er det krav om egeninnsats eller egenfinansiering. En del tilskuddsordninger for frivillige og private krever at kommunen er med søker. I de fleste tilskuddsordninger er det en fordel å ha flere samarbeidspartnere, både i frivilligheten og kommunen. Kommunen kan bidra til mer tilslag på søknader ved å legge til rette for samarbeid om prosjekter det søkes midler til. Kommunen kan også informere og veilede om søknadsordninger.</p>
1.2.3. Ringerike kommune samarbeider regionalt og	Ringerike deltar i flere samarbeidsnettverk i Osloregionen, Viken og Ringeriksregionen.

<p><i>interkommunalt for å skape robuste, helhetlige og effektive løsninger.</i></p>	<p>Formålet med samarbeidet i Ringeriksregionen er å initiere, utvikle og støtte politikk og tiltak som fremmer bærekraftig vekst og utvikling, og som styrker regionens posisjon. Sentrale oppgaver er:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Areal- og transportplanlegging - By- og tettstedsutvikling - Næringsutvikling - Avgi høringer og innspill i saker av betydning for regionen - Gi støtte til felles utviklingstiltak i tråd med formålet <p>Ringeriksregionen består fra og med 2021 av Hole, Jevnaker, Krødsherad, Modum og Ringerike.</p> <p>I tillegg har kommunen interkommunale samarbeid på flere områder, for eksempel innen renovasjon, krisesenter og legevakt.</p>
<p><i>1.2.4. Ringerike kommune har digitale løsninger som forenkler kommunikasjonen, og sikrer effektiv samhandling på tvers av sektorer og tjenesteområder.</i></p>	<p>I kommunal planstrategi 2020-2023 står det at digitaliseringsarbeidet i kommunen skal styrkes, og at digitaliseringsstrategien skal revideres. Digitalisering kan blant annet bidra til:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bedre, sikrere og mer effektive tjenester. - bedre kommunikasjon med innbyggere og digitale tjenester som gir mulighet for selvbetjening, innsyn og medvirkning. - økt samhandling på tvers og bedre arbeidsformer og -prosesser. <p>Selvbetjente digitale innbyggertjenester kan spare ressurser både for innbyggerne og kommunen. Dette kan omfatte både søknadsprosesser og innsyn i informasjon, og kan frigjøre tid fra å svare på forespørsler, og dermed gjøre ansatte i kommunen mer tilgjengelige. For at flere skal ta i bruk digitale verktøy er det viktig å øke den digitale kompetansen hos innbyggere, folkevalgte og ansatte, og kommunen skal bidra til dette.</p>
<p>Hovedmål 1.3: <i>Ringerike kommune har medarbeidere og ledere som i fellesskap gir gode tjenester, når kommunens mål, og bidrar til at innbyggerne har tillit til kommunen.</i></p>	
<p><i>Sånn vil vi ha det</i></p>	<p><i>Begrunnelse for målet</i></p>
<p><i>1.3.1. Ringerike kommune arbeider systematisk og målrettet for å sikre god kvalitet i tjenestene.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - For å yte gode, effektive tjenester er det viktig at kommunens virksomheter jobber systematisk med forbedring og utøver god internkontroll. - For å utnytte ressursene våre på en best mulig måte, til det beste for innbyggerne, er det viktig at kommunens virksomheter jobber tverrfaglig, og i tråd med vedtatte målsettinger.
<p><i>1.3.2. Ringerike kommunes ansatte og folkevalgte opptrer etisk og</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Å bygge opp og ivareta omdømme og innbyggernes tillit, er essensielt for at kommunen skal kunne gjennomføre sine aktiviteter og planer. Uetisk atferd og korruperte handlinger hos kommunens ansatte og folkevalgte svekker denne tilliten, og kan ha alvorlige konsekvenser for ringerikssamfunnet og demokratiet. Kommunens <i>Etikk- og</i>

<p><i>profesjonelt ansvarlig.</i></p>	<p><i>Antikorrupsjonsprogram</i> skal være grunnlaget for ansatte og folkevalgte i dette arbeidet.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kommunen behandler hver dag store mengder informasjon og opplysninger om enkeltpersoner. Det er viktig at kommunen har gode verktøy og rutiner for ivaretagelse av personvernet og sørge for god informasjonssikkerhet.
<p><i>1.3.3. Ringerike kommune jobber tverrfaglig og samarbeider på tvers av sektorer og tjenesteområder, for å ha best mulig løsninger og tjenester.</i></p>	<p>Samarbeid er en forutsetning for å finne de gode løsningene og nå våre felles mål. Realisering av målene i kommuneplanens samfunnsdel krever at kommunen samarbeider med innbyggere, frivillighet, næringsliv og andre aktører i samfunnet. Men ikke minst krever det også godt tverrfaglig samarbeid på tvers at sektorer og enheter internt i kommunen. Gjennom læring, deling og samarbeid kan vi få til mer med ressursene som er tilgjengelig.</p> <p>Utviklingstrekkene for samfunnet og offentlig sektor i Norge frem mot 2030 viser at vi kommer til å ha en moderat befolkningsvekst og en større andel eldre, samtidig som det økonomiske handlingsrommet blir mindre. Dette, kombinert med mangel på kompetent arbeidskraft, rask teknologisk utvikling og usikkerhet rundt klima og miljøspørsmål, gjør at kommunen har behov for å tenke nytt og samarbeide på nye måter.</p>

Mindre ulikhet

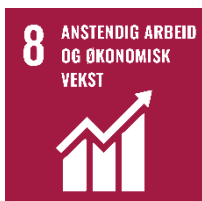
Bærekraftsmål
Redusere ulikhet i Ringerikssamfunnet.

<i>Hovedmål 2.1: Ringerike er en inkluderende og mangfoldig kommune, der alle innbyggere føler trygghet og tilhørighet.</i>	
<i>Sånn vil vi ha det</i>	<i>Bakgrunn for målet</i>
<i>2.1.1. Vi har mindre sosiale og økonomiske forskjeller i samfunnet, og ingen barn vokser opp i fattigdom.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Ca. 10 % av husholdningene er lavinntektshusholdninger (1 % fler enn landet for øvrig), og vi har en lavere medianinntekt enn resten av landet. - 600-700 barn bor i familier med vedvarende lavinntekt - Vi har en høy andel enslige forsørgere, og en høyere andel enslige forsørgere med barn i leieboliger
<i>2.1.2. Alle har et trygt og godt sted å bo, og flest mulig eier egen bolig.</i>	<p>Å ha et trygt og godt sted å bo er avgjørende for å leve et godt liv. Vi har ulike forutsetninger inn i boligmarkedet, og dette stiller krav til et variert tilbud, både når det gjelder type boliger, prisklasse, beliggenhet og eierform. Kommunen skal ha en helhetlig boligpolitikk, og bruke sin rolle som planmyndighet og eiendomsaktør for å sikre tilstrekkelig og variert boligbygging og gode boligsosiale forhold. Gode bomiljø oppnås blant annet gjennom å ha en variert boligmasse med mulighet for at mennesker fra ulike økonomiske samfunnslag og aldersgrupper kan etablere seg i de samme områdene.</p> <p>En del grupper har spesielle boligbehov, eller stiller svakt i det ordinære boligmarkedet. Dette er grupper som kommunen har et særskilt ansvar for å ivareta. For flere av de vanskeligstilte er det viktig at boligen ligger sentralt i kommunen, ettersom mange er avhengige av sentrumsfunksjoner som barnehage, skole, offentlige kontorer, norskopplæring og miljøarbeidertjenester. Få av de vanskeligstilte disponerer egen bil, og blir derfor avhengig av offentlig transport hvis de skal bo usentralt.</p> <p>Eksempler på hvordan vi kan nå målene:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gjennom samarbeid med idelle og private aktører. - Prioritere barnefamilier først, ved bruk av Husbankens virkemidler, og gi innbyggere med behov for tjenester hjelp til å mestre boforhold. - Bruke virkemidler i plan- og bygningsloven til å stille krav i arealplaner og utbyggingsprosjekter. I sentrumsområder er ofte de store leilighetene med flere soverom plassert i toppetasjen, og har et høyt prisnivå. Kommunen kan sette krav om at det i sentrumsområder skal tilrettelegges for noen leiligheter med en enklere standard og flere soverom. Dette er et godt tiltak for å muliggjøre at vanskeligstilte, store familier kan etablere seg i sentrumsnære områder. Kommunen kan også benytte virkemidler som forkjøpsrett, utbyggingsavtaler, og tilby rimelige tomter til boligsosiale formål. Innenfor byplanen i Hønefoss har kommunen mulighet til å benytte forkjøpsrett på

	<p>inntil 20% av boligene i utbyggingsprosjekter til markedspris (jf. § 4.6 områderegulering Hønefoss).</p> <p>Andelen som bor i kommunalt disponerte leiligheter i Ringerike er noe høyere enn landet forøvrig (22 personer per 1000 innbygger per 2019). 63 % av innbyggerne eier egen bolig, 12,5 % bor i andel/aksjeleilighet og 24,5 % leier (SSB 2019). Andelen som leier er 1 % høyere enn landet forøvrig, og det er flest med lav inntekt som leier.</p>
<p>2.1.3. Ringerike er et inkluderende samfunn, som aktivt motvirker ensomhet og utenforskap.</p>	<p>I Ringerike oppgir 20 % av ungdommen at de er ensomme. I spørreundersøkelsen "Mindre ulikhet" oppgir 30 % av respondentene at ikke har eller kun delvis har et sosialt nettverk som gjør at de føler tilhørighet og ikke føler seg ensomme. Sosial støtte er viktig for helse, og mangel på sosial støtte øker faren for fysiske og psykiske lidelser (FHI).</p> <p>Kommunen skal skape gode miljøer og legge til rette for gode møteplasser for alle grupper i samfunnet. Arealplanlegging og utvikling av kommunens egne eiendommer er virkemidler som kan brukes for å skape inkluderende nærmiljø og bomiljø. F.eks. kombinasjoner av student- og eldreboliger eller integrering av sårbare grupper i gode oppvekstmiljø for barn.</p> <p>I spørreundersøkelsen "Mindre ulikhet" spurte vi hva slags sted innbyggerne savner for å være sosial. Her var "offentlig sted ute med sitteplasser" det flest oppga som svar.</p>
<p>2.1.4. Ringerike er et tilgjengelig, inkluderende og aldersvennlig samfunn, hvor det er godt å leve hele livet.</p>	<p>Ringerike kommune arbeider med kvalitetsreformen <i>Leve hele livet</i>. Dette er en oppfølging av stortingsmeldingen <i>Leve hele livet – en kvalitetsreform for eldre</i> (Meld. St 15 (2017-2018)). Målet er å sikre alle en god og trygg alderdom. Gjennomføring av handlingsplanen for <i>Leve hele livet</i> er et av flere grep for å videreutvikle Ringerikssamfunnet til å bli et mer helsefremmende og aldersvennlig samfunn.</p> <p>Kartlegginger viser at det er manglende universell utforming i Ringerike. I kommunal planstrategi 2020-2023 står det at kommunen skal utarbeide en <i>kommunedelplan for folkehelse</i>. Her vil universell utforming være et viktig tema, og kommunedelplanen skal blant annet erstatte <i>Strategi for universell utforming</i>.</p>
<p>Hovedmål 2.2: <i>I Ringerike opplever innbyggerne mestring, og alle har mulighet til å delta i kultur-, idrett- og andre fritidsaktiviteter.</i></p>	
<p>Sånn vil vi ha det</p>	<p>Bakgrunn for målet</p>
<p>2.2.1. Vi har et variert tilbud av aktiviteter og arenaer for kultur-, idretts- og fritidsopplevelser som er tilgjengelig for alle.</p>	<p>Opplevelser innen kultur-, idretts- og fritidsaktiviteter er viktig for å oppleve mestring, fellesskap og tilhørighet. Dette bidrar til god helse og livskvalitet. Ringerike har noe lavere deltagelse i fritidsorganisasjoner blant barn og unge enn landsgjennomsnittet. Det er også færre som deltar på kino og andre kulturelle aktiviteter. Det er et godt kulturtilbud i kommunen, men dette er i stor grad kommersielt. For en del innbyggere kan det, av ulike årsaker, være vanskelig å delta.</p>

	<p>I digital medvirkning høsten 2020 kommer det frem at det de fleste anser som viktig for at deres barn og ungdommer skal begynne med eller fortsette med fritidsaktiviteter, er at det fokuseres på glede, det sosiale og andre verdier, da ikke alle kan eller vil prøve å bli hevdet i konkurranser. To andre alternativ som mange respondenter anså som viktig var fritidsaktiviteter på skolen etter skoletid og fritidsaktiviteter med ingen eller lav kostnad.</p>
<p><i>2.2.2. Biblioteket er en lavterskel møteplass og læringsarena som er tilgjengelig for alle, på tvers av alder, bakgrunn, kjønn og etnisitet.</i></p>	<p>Folkebibliotekene har som oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet, jf. folkebibliotekloven. Biblioteket er et lavterskeltilbud som kan ha en viktig rolle på mange områder:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Et lavterskeltilbud til alle, gratis, og kan bidra til mindre ulikhet. Biblioteket kan nå ut til alle, både barnehagebarn, elever og voksne. - En uavhengig sosial møteplass og arena for offentlig samtale og debatt. - Arena for læring og kunnskapsformidling: Biblioteket kan være en møteplass for å tilegne seg språk og kultur. Biblioteket kan gi støtte i utdanning f.eks. lån av pensumbøker, et sted for arbeidsro og nettverk. - Skolebibliotekene har et tydelig oppdrag i skolen, og skal inneholde en relevant boksamling innen fag- og skjønnlitteratur, fremme språkutvikling og stimulere til lesing gjennom å gi gode leseopplevelser. Gode lesere gjør det bedre på skolen. - Biblioteket har et stort potensiale for samarbeid, og kan utvikles som en lokal samskaper som kan bidra til samfunnsutviklingen i samarbeid med andre aktører som for eksempel frivilligsentralen, kulturskolen, skoler, barnehager og frivilligheten. - Eksempler på lavterskelarrangement: lesegrupper, samtaler, verksteder, språkkafeer, leksehjelp, kunnskaps-, kultur- og litteraturformidling. <p>Livslang læring: Folkebiblioteksloven omfatter de bibliotek kommunen har ansvaret for. Bibliotekene skal fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet. Bibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt. Biblioteket skal i sine tilbud legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. Bibliotekenes innhold og tjenester skal gjøres kjent.</p>

Anstendig arbeid og økonomisk vekst

Bærekraftsmål

Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle.

Hovedmål 2.3: Ringerike har et variert og bærekraftig næringsliv, som gir god verdiskapning og anstendig arbeid for alle.	
Sånn vil vi ha det	Bakgrunn for målet
2.3.1. Vi skaper én ny arbeidsplass for hver andre netto nye innbygger.	<ul style="list-style-type: none"> - I 2019 vedtok kommunene i Ringeriksregionen næringspolitisk strategi. Strategien, med navnet <i>Framover sammen</i>, viser hva regionen i fellesskap skal prioritere for å nå målene for næringsutviklingen. Det overordnede målet er å skape én ny arbeidsplass for hver andre nye innbygger. Strategien inneholder en kunnskapsdel som omtaler bakgrunn for målene.
2.3.2. Vi har et variert næringsliv med høy lokal sysselsetning og økt verdiskapning per innbygger.	<ul style="list-style-type: none"> - I 2020 vedtok Ringerike kommune en egen handlingsplan for næring, <i>Næringsplan 2-1</i>. Denne er i samsvar med den regionale næringspolitiske strategien, og beskriver hvordan både politikere og administrasjon skal gjøre ord om til handling. - Dette, sammen med annet kunnskapsgrunnlag, som vekstbarometer.no, ligger til grunn for næringsmålene i kommuneplanens samfunnsdel. - Partnerskapsavtalen med USN, vedtatt våren 2019, vil være essensiell for å realisere målene i samfunnsdelen.
2.3.3. Vi har et inkluderende og mangfoldig arbeidsliv.	<ul style="list-style-type: none"> - Ringerike kommune er den største arbeidsgiveren i kommunen, og bør legge til rette for samarbeid og gå foran som et godt eksempel. - Mangfold og likestilling er forankret i Ringerike kommunes arbeidsgiverpolitikk og i vår lokale lønnspolitikk. Kommunen ønsker et mangfoldig arbeidsmiljø. I rekrutteringsprosesser oppfordres derfor kvalifiserte kandidater til å søke, uavhengig av alder, kjønn, etnisitet og funksjonsnedsettelse. - Anskaffelsesloven inneholder flere bestemmelser som pålegger offentlige innkjøpere å ta hensyn til miljø, arbeidsforhold og sosiale forhold ved gjennomføringen av sine anskaffelser. Et viktig virkemiddel for å oppnå dette, er å stille klare krav i forbindelse med anskaffelser. Kravene rettes både til leverandører og til produkter. Ringerike kommune har nulltoleranse for sosial dumping, svart arbeid og arbeidslivskriminalitet. Kommunen har som mål at useriøse og kriminelle aktører ikke skal få tilgang til kommunens kontrakter. - Arbeid kan gi tilgang til fellesskap, og har betydning for mestring, utvikling og økonomisk tiltrygghet. I spørreundersøkelsen "Mindre ulikhet" kom det fram at det er skole/arbeidsplass som er den viktigste sosiale møtesplassen for de aller fleste.
Hovedmål 2.4. Ringerike kommune har god økonomisk bærekraft, god økonomistyring og effektiv tjenesteproduksjon.	
Sånn vil vi ha det	Bakgrunn for målet

<p>2.4.1. Ringerike kommune oppfyller vedtatte handlingsregler for driftsresultat, gjeldsgrad, fondsoppbygging og investeringer.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kommunen har høy gjeldsgrad med bakgrunn i investeringsplanen. De største investeringene i planen er nå gjennomført. I årene framover bør årlige investeringer holdes på et lavere nivå. - Det forventes høye pensjonskostnader, samt økende rente og avdragsutgifter de kommende årene. - Kommunen har midler i disposisjonsfondet. <p>For å opprettholde en god økonomisk bærekraft i kommunen, er det sentralt å følge statsforvalterens anbefalinger, og kommunestyrets vedtatte handlingsregler i budsjett og økonomiplanarbeidet. Å ha en langsiktig investeringsplan gir økonomisk forutsigbarhet.</p>
<p>2.4.2. Ringerike kommune har en effektiv tjenesteproduksjon.</p>	<p>Kommunen skal måle, analysere og sammenligne resultatene med resultater fra sammenlignbare kommuner. KOSTRA og <i>Kommunebarometeret</i> er viktige kilder i arbeidet med å effektivisere tjenesteproduksjonen.</p>
<p>2.4.3. Ringerike kommunes virksomheter drifter innenfor budsjetterte rammer.</p>	<p>Kommuneøkonomien er avhengig av at kommunens virksomheter ikke drifter utenfor de avsatte rammene sine. For å sikre dette er det viktig at lederne får god opplæring og støtte, og at vi har velfungerende verktøy og prosesser som sikrer god økonomisk internkontroll.</p>
<p>Hovedmål 2.5. <i>Ringerike kommune er en attraktiv arbeidsgiver, som tiltrekker seg og utvikler kompetente ansatte.</i></p>	
<p><i>Sånn vil vi ha det</i></p>	<p><i>Bakgrunn for målet</i></p>
<p>2.5.1. Ringerike kommune har et godt arbeidsmiljø for alle, og ivaretar de ansattes rettigheter.</p>	<p>Kommunen har et totalt sykefravær på 9,4% (2019). Et godt arbeidsmiljø har betydning også for helse og sykefravær. Kommunens prinsipper for medvirkning og medbestemmelse er viktig for å sikre et godt arbeidsmiljø og ansattes rettigheter. Kommunens Miljø og kvalitetssikringsgrupper, som består av ledere, verneombud og tillitsvalgte, er viktig for ivaretagelsen av medvirkning og arbeidet med helse miljø og sikkerhet. Kommunens systematiske helse, miljø og sikkerhetsarbeid er essensielt for å sikre godt arbeidsmiljø og ansattes rettigheter.</p>
<p>2.5.2. Ringerike kommune har ansatte med riktig kompetanse for å møte dagens og morgendagens behov.</p>	<p>Regjeringens Kompetanseløft fra 2021- 2025 prioriterer utdanninger: 4.2.1 <i>Endrede kompetansebehov: Det er behov for personell med både høyere, bredere og annen kompetanse enn i dag. Videre er det et stort behov for opplæring av personell uten fagutdanning, rekruttering til yrkesutdanning i helse- og sosialfag og etter- og videreutdanning. Dette handler både om at noen utdanninger ikke gir tilstrekkelig kompetanse på nødvendige områder, og at personell ikke har tilstrekkelig kompetanse til å møte pasientenes, brukernes og pårørendes behov. Dette må ses i sammenheng med mangel på kompetanseplanlegging, knapphet på personell og mangelfull systematisk regional dialog mellom tjenestene og utdanningssektoren. I tråd med at helse- og omsorgstjenestene digitaliseres er det behov for kompetanse innen IKT, anskaffelse og kjøp av nødvendig utstyr i tjenesten.</i></p>

	<p>Det finnes flere analyser om hvordan framtiden kan komme til å se ut for kommunal sektor i Norge. Kommunal- og moderniseringsdepartementet summerer i sin rapport «Scenarioer for offentlig sektor i 2040» dette opp i seks relativt sikre utviklingstrekk. Mangel på kompetent arbeidskraft er et av disse seks, og her er helse- og omsorgssektoren i en særstilling.</p> <p>Samtidig er det selvsagt usikkerhet knyttet til det å si noe om framtiden. Overraskelser kan oppstå og kommunene må være i stand til å takle det uforutsette. Det er knyttet usikkerhet til hvor store og omfattende endringene i kommunene vil være, og til hvordan folks tillit til kommunale tjenester vil utvikle seg i årene som kommer.</p>
<p><i>2.5.3. I Ringerike kommune ønsker vi flest mulig heltidsstillinger, og har heltidskultur som utgangspunkt for all bemanningsplanlegging.</i></p>	<p>Ringerike kommune satser på heltidskultur og mener dette øker forutsetningene for:</p> <ul style="list-style-type: none"> • God tjenestekvalitet <ul style="list-style-type: none"> ○ Forutsigbarhet i tjenesten for innbyggerne ○ Færre tjenesteytere å forholde seg til for innbyggerne ○ Kontinuitet på tjenestene som gir økt trygghet og sikkerhet for innbyggerne ○ Medvirkning fra innbyggerne i tjenesteytingen og tjenesteutviklingen • Godt arbeidsmiljø <ul style="list-style-type: none"> ○ Flere ansatte har en fast lønn å leve av ○ Mer forutsigbarhet i arbeidstid og mer lik fordeling av kveld- og helgebeklastning for alle ansatte ○ Reduksjon i sykefravær og like muligheter for balanse mellom arbeid og privatliv for alle ansatte • Godt lederskap <ul style="list-style-type: none"> ○ Mer tid til ledelse og tid til opplæring og veiledning av ansatte ○ Mer tid til å jobbe med utvikling av tjenestene, utvikling av godt fagmiljø og læringsmiljø <p>Kommunen gjennomfører et eget prosjekt knytta til heltidskultur. I dette arbeidet setter kommunen resultatmål og måleindikatorer for overgangen til heltidskultur.</p>

Industri, innovasjon og infrastruktur

Bærekraftsmål

Bygge solid infrastruktur og fremme innovasjon og et inkluderende og bærekraftig næringsliv.

Hovedmål 2.6. Ringerike har en bærekraftig og solid infrastruktur, som gir grunnlag for ønsket utvikling og vekst.	
Sånn vil vi ha det	Bakgrunn for målet
2.6.1. Vi har solid infrastruktur med god kapasitet og kvalitet som gir grunnlag for ønsket utvikling og gode tjenester til innbyggere og næringsliv.	<p>Bærekraftig og solid infrastruktur er viktig for å tilrettelegge for og muliggjøre ønsket utvikling og vekst i kommunen. Ringerike kommune har de siste årene gjort store investeringer i infrastruktur i alle sektorer, for å være klar til å ta imot forventet innbyggervekst. Nye barneskoler ble åpnet på Benterud og Ullerål i 2019 og 2020, flere skoler i tettstedene er pusset opp eller skal renoveres og nye Hov ungdomsskole er planlagt åpnet i 2023. I tillegg kan blant annet nye Heradsbygda omsorgssenter trekkes frem sammen med nytt vann- og avløpsanlegg på Monserud som gir kapasitet til nesten 50 000 innbyggere. Samtidig utfordringer og etterslep på andre områder innen infrastruktur:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kommunalt vegnett har dårlig kapasitet og tilstand. I 2020 har 47% av asfalterte veier asfalt som har gått ut på dato. Mange av de kommunale veiene er underdimensjonerte for større kjøretøy som busser og renovasjonsbiler. Skal veiene utbedres eller kjøretøyene bli lettere? Dårlig veier gir også høyere miljøbelastning og trafikksikkerhetsproblemer – skader på person og bil. Lys langs vei er lite utbygget. Kommunen ligger 4,5 mill. kr. i minus på vedlikehold av gatelys i 2020. - Vi må jobbe systematisk med å redusere lekkasje prosent på vann-nettet, med oppgradering/utskifting av eldre ledningsnett. Overvann er et økende problem med styrtregn og større fortetting. Vi har retningslinjer for overvann, men håndteringen av overvann over og under bakken mangler en helhetlig strategi og eierskapet er delt. - Kommunen har begrensede ressurser til drift og vedlikehold av lekeplasser, badeplasser og parker. - Kommunen eier nye teknisk krevende bygg og har i tillegg mange eldre bygninger med mye vedlikeholdsetterslep. Det er behov for økt og annen type kompetanse for å drifte de nye byggene, og tilstandsbasert vedlikeholdsplaner for de gamle. Det må også være en strategi for hva vi skal beholde og ikke, av bygninger som ikke er i aktiv bruk. Kommunen skal jobbe strategisk med utvikling av kommunens eiendommer, blant annet ut fra eiendomsstrategi vedtatt i 2020 og se på byggets levetid (LCC) ved nybygg.
2.6.2. Ringerike kommune velger gode og bærekraftige løsninger som på sikt gir mindre utgifter til drift og vedlikehold.	<p>Legge langsiktige og helhetlige planer for utvikling av infrastrukturen, basert på prioriteringer i kommuneplanen og arealstrategien. Utvikling</p>

	<p>av veier og infrastruktur for vann og avløp skal sees i sammenheng. I planstrategien for 2020-2023 er det vedtatt at neste handlingsplan for vei, vann og avløp skal samles i samme plan.</p> <p>Kommunen har en viktig rolle med å ivareta infrastrukturbehov i arealplaner og koordinere utviklingen av infrastruktur gjennom sin arealplanlegging. Et nyttig grep er å regulere hele veier og kvartaler samlet. Bruk av rekkefølgebestemmelser er et viktig verktøy for å sikre gjennomføring av tiltak. Det er viktig at det settes av plass for fellesfunksjoner for drift av teknisk infrastruktur som f.eks. snøhåndtering tidlig inn i planleggingen. Dersom kommunen skal overta kommunalteknisk infrastruktur, skal det brukes utbyggingsavtale som avtaleform.</p>
<p>2.6.3. Vi har bredbåndstilbud i tråd med nasjonale målsettinger.</p>	<p>God internettilgang i hele kommunen er viktig både for innbyggere og næringsliv. Selv om vi har nådd det nasjonale målet, er det fortsatt områder med dårlig nettilgang. Våren 2021 kom det enn ny stortingsmelding: <i>Vår felles digitale grunnmur – mobil-, bredbånds- og internettsjenester</i> (Meld.St.28 det kongelige kommunal, og moderniseringsdepartement).</p> <p>Utvalgte målsettinger fra stortingsmeldingen som er særlig relevante for Ringerikes mål om bredbåndstilbud:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 100 % av husstandene og virksomhetene i Norge skal ha tilbud om minst 100 Mbit/s nedlastingshastighet og minst 10 Mbit/s opplastingshastighet innen utgangen av 2025. - 100 % av norske nødmeldingssentraler, rådhus og andre viktige offentlige administrasjonsbygg, skoler og transportknutepunkter skal ha tilbud om minst 1 Gbit/s nedlastingshastighet og minst 100 Mbit/s opplastingshastighet innen utgangen av 2025. <p>Det er kommersielle aktører som står for utbyggingen av bredbånd. Kommunen kan legge til rette for utbygging, f.eks. ved å bidra til smidige reguleringsprosesser eller sørge for at det er samordning mellom kommunal graving og bredbåndsutbygging. Det er i dag f.eks. praksis at vi legger trekkerør når vi graver, i et samarbeid mellom VAR og IT. Restkapasitet i trekkerørene kan tilbys kommersielle aktører, men det er et krevende (konkurrans) regelverk for dette, på samme måte som det er krevende regelverk for å søke om statlig støtte til utbygging.</p>
<p>Hovedmål 2.7. <i>I Ringerike satser vi på innovasjon og grønn omstilling for å møte framtidens utfordringer.</i></p>	
<p><i>Sånn vil vi ha det</i></p>	<p><i>Bakgrunn for målet</i></p>
<p>2.7.1. Vi tenker nytt, og vårt samfunn og næringsliv gjør grønn omstilling og smart ressursbruk til sitt fortrinn.</p>	<p>Vi står foran en stor omstilling for å nå lavutslippssamfunnet. Bærekraft er framtidens konkurransekraft, det å se mulighetene i fremtidens sirkulærøkonomi og smart ressursbruk er en del av dette. Det blir viktig at kommunen er pådriver for et framtidsrettet og bærekraftig næringsliv, herunder støtte oppunder innovativ næringsutvikling basert på lokale naturressurser, utnyttelse av</p>

	<p>overskuddsvarme fra kraftintensiv industri, det grønne skiftet i landbruket og bærekraftig reiseliv.</p> <p>Kommunen kan også være en pådriver for økt gjenbruk og kildesortering i samarbeid med, blant annet, renovasjonsselskapet HRA og BUA Ringerike.</p> <p>Se også delmål 4.5.2. om at Ringerike kommune skal være en pådriver for at det ved etablering av kraftintensiv industri legges til rette for gjenbruk av overskuddsvarme til annen grønn næringsutvikling.</p>
<p><i>2.7.2. Ringerike kommune jobber systematisk med innovasjon for å skape gode og bærekraftige løsninger og tjenester.</i></p>	<p>En robust digital grunnmur er et viktig grunnlag for å utvikle innovative tjenester. Se også omtale under delmål 1.2.4.</p> <p>Det er viktig for kommunen å ha riktig kapasitet og kompetanse for å lykkes med innovasjon, endringsledelse, prosjektledelse, tjenestedesign, virksomhetsarkitektur og gevinstrealisering.</p> <p>Innovative offentlige anskaffelser er et nyttig verktøy for å levere mer innovative produkter og tjenester.</p>

Bærekraftig by og lokalsamfunn

Bærekraftsmål

Gjøre byen og lokalsamfunna våre inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige.

Hovedmål 3.1: <i>Ringerike er en attraktiv bokommune med inkluderende og trygge lokalsamfunn, og Hønefoss som en sterk regionhovedstad.</i>	
<i>Sånn vil vi ha det</i>	<i>Bakgrunn for målet</i>
<p><i>3.1.1. Vi har en bærekraftig vekst, og en konsentrert arealutvikling i by og tettsteder som gir muligheter for korte reiser i hverdagen.</i></p>	<p>En kompakt by- og tettstedsutvikling reduserer press for å bygge ut naturområder og dyrka mark, redusere transportbehov, gi mulighet for et bedre kollektivtilbud, gjøre at flere kan ha en aktiv hverdag hvor de går og sykler, bidra til levende by- og tettstedssentre og lokalsamfunn og en samfunnsøkonomisk effektiv utvikling av offentlig infrastruktur og -tjenestetilbud.</p> <p>Som en del av arbeidet med revidering av kommuneplanens samfunnsdel i 2020 og 2021, har det vært gjennomført et prosjekt under navnet <i>Arealstrategi og bærekraftig mobilitet</i>. Viktige prinsipper om arealutviklingen er tatt inn i samfunnsdelen. Hovedvekten av disse er samlet i et eget kapittel om arealstrategi, men henger også sammen med andre mål i samfunnsdelen, særlig under bærekraftsmål 11. For mer bakgrunnsinformasjon om punktene i arealstrategien, se eget dokument:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Arealstrategi og bærekraftig mobilitet - Bakgrunn og utdypende informasjon for arealstrategien i kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030.</i>
<p><i>3.1.2. Hønefoss er en attraktiv by for alle, og en sterk regionhovedstad.</i></p>	<p>For bakgrunnsinformasjon, se <i>Arealstrategi og bærekraftig mobilitet - Bakgrunn og utdypende informasjon for arealstrategien i kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030.</i></p> <p>For øvrig kan følgende funn fra medvirkingen knyttet til å gjøre Hønefoss attraktiv trekkes frem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spørreundersøkelsen Mindre ulikhet viser at det å bo i sentrum er attraktivt og ønsket av flere grupper. Tendensen vi ser i undersøkelsen kan tyde på at de yngste og de eldste foretrekker sentrum og sentrumsnært, mens det kan se ut som at det er et mer variert ønske og behov i de årene hvor man ofte har et yrkesaktivt liv med familie. • I spørreundersøkelsen Mindre ulikhet så svarer flest respondenter Hønefoss sentrum på spørsmål om hvor de savner steder å være sosial. De savner også steder i Hønefoss nord og sør. Det som savnes mest i prioritert rekkefølge er 1. offentlig sted ute med sitteplasser, 2. kafe, 3. fritidsaktiviteter, 4. lekeplass, 5. skatepark. Omtrent de

	<p>samme svar gis for tettstedene; offentlig sted ute med sitteplasser, kafe, lekeplass og skatepark som ligger på topp.</p> <ul style="list-style-type: none"> I spørreundersøkelsen Mindre ulikhet kom bl. a. dette frem på spørsmål om hva som er viktig for å leve et godt liv i Ringerike. Et godt sosialt liv med familie og venner, føle tilhørighet og ikke bli ensom er noe som mange svarer. Trygghet er også et begrep som går igjen i mange svar. Det er trygghet i forhold til bolig, økonomi, helse og trygghet i at barna blir ivaretatt i barnehage og skole.
<p>3.1.3. Ringerike er et trygt sted å være, og har god beredskap.</p>	<p>Kommunen har ansvar for å ivareta sikkerheten til egne innbyggere og andre som oppholder seg i kommunen. For å ha et helhetlig og systematisk samfunnsikkerhetsarbeid og forebygge tap av liv og helse eller skade på miljø og materielle verdier er det avgjørende å ha gode og oppdaterte risiko- og sårbarhetsanalyser. Kommunen skal utarbeide en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse og beredskapsplan, jf. Sivilbeskyttelsesloven. Endringer i risikosituasjonen skal opp til vurdering minst hvert 4. år.</p> <p>Trygge og robuste lokalsamfunn er viktig for å forebygge uønskede hendelser. Samfunnsikkerhet skal være et premiss i all planlegging, helt fra strategiske planer og ned til konkrete byggesaker. Det å tilrettelegge for at Ringerike er en trafikksikker kommune er en del av dette. Plan- og bygningsloven er det sentrale virkemiddelet for å sikre god planlegging. Det er også viktig å samarbeide med politi og andre offentlige etater, frivillighet og næringsliv for et tryggere samfunn. Kommunen må også ha et mangfoldig kriminalitetsforebyggende arbeid rettet både mot enkeltpersoner, sosiale miljø og å skape fysiske omgivelser som er trygge, oversiktlige og inkluderende.</p> <p>Samtidig må kommunen ha god beredskap for å takle de hendelsene som likevel kan oppstå. Samfunnskritiske funksjoner, som f.eks. brannstasjon, må være strategisk plassert for å løse samfunnets behov.</p>
<p>Hovedmål 3.2: Ringerike har helhetlige og bærekraftige transportløsninger, der flest mulig går, sykler og kjører kollektivt.</p>	
<p><i>Delmål</i></p>	<p><i>Bakgrunn for målet</i></p>
<p>3.2.1. Vekst i persontransport i Hønefoss-området, tas med kollektiv, sykkel og gange. Andelene er økt til minst 9 prosent syklende, 20 prosent gående og 6 prosent som tar buss i Hønefossområdet.</p>	<p>Se kapittel 3 om bærekraftig mobilitet i <i>Arealstrategi og bærekraftig mobilitet - Bakgrunn og utdypende informasjon for arealstrategien i kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030</i>.</p> <p>De konkrete målene for andeler syklende, gående og som tar buss i dette målet tilsvarer hva som er nødvendig for å nå et mål om nullvekst i personbiltrafikk i Hønefossområdet i denne perioden.</p>

<p>Andelene skal også være økende i tettstedene.</p>	<p>Dette i flølge beregninger i Rambøll. (2018). <u>Transportutredning for Hønefoss.</u></p>
<p>3.2.2. Vi har et sammenhengende gang-og sykkelveinett, hvor det er trygt og attraktivt å gå og sykle.</p>	<p>Se punkt 4 i arealstrategien i samfunnsdelen, kart over eksisterende, manglende og planlagt tilrettelegging for gående og syklende i Hønefoss, Haugsbygd, Heradsbygda og tettstedene på side 46-53 i samfunnsdelen og kapittel 3 om bærekraftig mobilitet i <i>Arealstrategi og bærekraftig mobilitet - Bakgrunn og utdypende informasjon for arealstrategien i kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030.</i></p>
<p>Hovedmål 3.3: <i>I Ringerike har alle tilgang til grøntområder, vann og vassdrag for lek og rekreasjon.</i></p>	
<p>Sånn vil vi ha det</p>	<p><i>Bakgrunn for målet</i></p>
<p>3.3.1. Vi har tilgjengelige områder for nærturer og friluftsliv der folk bor.</p>	<p>Ringerike er en fjell-, skog- og vassdragskommune med naturverdier av stor verdi både for livskvalitet, friluftsliv og naturmangfold. Over halvparten av kommunen er friluftsområder som er verdsatt som svært viktige eller viktige. Se nærmere omtale av dette under delmål 4.4.1 i dette bakgrunnsdokumentet og kapittel 6 i bakgrunnsdokumentet om arealstrategien: <i>Arealstrategi og bærekraftig mobilitet - Bakgrunn og utdypende informasjon for arealstrategien i kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030.</i></p> <p>I hverdagen er det imidlertid nærturområdene som er aller viktigst for folkehelse. Både for folkehelse, trivsel, attraktivitet og reduserte utslipp fra transport er det viktig å ivareta og sikre tilgangen til vann, vassdrag og grøntområder som er nær der innbyggerne bor. Herunder bade- og fiskeplasser, parker, lekearealer, blågrønne strukturer og andre friområder.</p> <p>Fra medvirkningsundersøkelsen «Hva er viktig for deg?» fremkommer det fra 261 respondenter at flere opparbeidede turstier, flere gang- og sykkelveier og bedre belysning, er viktig for at innbyggerne skal være i mer fysisk aktivitet. I spørreundersøkelsen Mindre ulikhet ble det spurt om hvillke steder som er viktige for respondentenes sosiale liv. Det var mulig å svare annet og de fleste som gjorde det skrev att natur og friluftsliv var viktig for det sosiale. Natur var også viktig for mange på spørsmål om hva som bidrar til å kunne leve et godt liv i Ringerike.</p> <p>Gjennom kartbasert innbyggermedvirkning i prosjektet "Friluftslivets ferdelsårer" har kommunen mottatt kartfestede innspill fra innbyggere om turer og turmål som er viktige for innbyggerne. Det er planlagt å utarbeide en handlingsplan for tilrettelegging av nærturområder. Et eksempel på tilrettelegging av nærfriluftsområder fra kommunens side er omlegging og skilting av tursti i Hovsenga slik at denne går utenom rasutsatt område.</p> <p>Ved friluftsområder som er brukt av mange, er det viktig å legge til rette for bærekraftig bruk for å hindre forsøpling, farlige trafikkforhold og slitasje. Eksempler er parkeringsmuligheter, skilting, toaletter, søppelhåndtering, overvåkning av kvalitet på badevann. Sommeren 2020 ble det f.eks. satt ut mobile toaletter ved populære badesteder. Mørkgånga er et turmål som har økt kraftig i popularitet de siste år</p>

	og parkeringssituasjonen har blitt en utfordring, tiltak er under vurdering.
Hovedmål 3.4: <i>Ringerikes kulturarv brukes, formidles og tas vare på for framtidige generasjoner.</i>	
<i>Sånn vil vi ha det</i>	<i>Bakgrunn for målet</i>
<i>3.4.1. Vern, formidling og bærekraftig bruk av Ringerikes kulturarv og kulturmiljøer bidrar til økt attraktivitet, stedsidentitet og skaper opplevelser for innbyggere og besøkende.</i>	<p>For å sikre vern og bærekraftig bruk av kulturmiljøer av kommunal, regional og nasjonal verdi, er kunnskap om og oversikt over disse et viktig grunnlag. I Ringerikes planstrategi for 2020-2023 er det vedtatt at det skal utarbeides en temaplan for kulturminner. Tema i denne kan bl.a. bli å prioritere et utvalg av kulturmiljøer av kommunal verdi, som skal tas vare på for å sikre et representativt bilde av Ringerikes eldre og nyere historie.</p> <p>Kommunen har viktige verktøy for å ivareta kulturarv og –miljøer gjennom sin arealplanlegging, f.eks. bruk av hensynssoner. Som samfunnsutvikler kan kommunen også stimulere til felles innsats for skjøtsel, formidling og bruk av kulturarv og kulturmiljøer. Legge til rette for at kulturarv og kulturmiljøer kan være en ressurs for reiselivsnæringen, og i by og lokalsamfunn. På kommunens egen eiendom bør kommunen være en forsvarlig forvalter av fredede og verneverdige bygg og andre kulturmiljøer på kommunens eiendommer.</p> <p>Blant nasjonale og regionale føringer på området kan nevnes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meld. St. 16 (2019–2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken — Engasjement, bærekraft og mangfold. Mål i kulturmiljøpolitikken: <ul style="list-style-type: none"> – Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø – Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging – Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk • Kulturminnekompasset; Regional plan for kulturminner i Buskerud 2017-2027. Den regionale planen sitt hovedmål er: Bruk av kulturarven som en ressurs i en bærekraftig samfunnsutvikling. Planen har tre delmål: <ol style="list-style-type: none"> 1) Bred formidling av Buskeruds kulturarv 2) Vern og bærekraftig bruk av Buskeruds kulturarv 3) Helhetlig kunnskapsgrunnlag, høy kompetanse og styrket samhandling om kulturminnevern i Buskerud

God helse og livskvalitet

Bærekraftsmål

Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder.

Hovedmål 3.5: I Ringerike jobber vi forebyggende i alt vi gjør, og prioriterer tidlig innsats for å sikre god helse og livskvalitet for alle.	
Sånn vil vi ha det	Bakgrunn for målet
3.5.1. Innbyggerne lever selvstendige liv og opplever mestring i hverdagen.	<ul style="list-style-type: none"> - Strategi om å dreie tjenester fra øverst til nederst i omsorgstrappa. "Omsorgstrapp" er en modell for å vise graden av behov for omsorgstjenester fra kommunen hos den enkelte bruker. Omsorgstrappas tankegang er LEON-prinsippet (Laveste Effektive OmsorgsNivå) som har vært et grunnprinsipp i norsk helsevesen siden 1970-tallet. Det prinsippet innebærer at helsetjenester skal ytes på laveste effektive omsorgsnivå i helsevesenet. - Det er et innspill fra hovedutvalg helse, omsorg og velferd (HOV) om at kommunens tjenester skal formes slik at det sikres en effektiv struktur og profil på tjenestene - Den kommunale sektor står foran store omstillinger i årene som kommer pga. befolkningsutviklingen og dens konsekvenser for tilgang på arbeidskraft og ressurser. Det blir flere eldre over 80 år i befolkningen og færre i arbeidsaktiv alder. Derfor blir det utfordrende å skaffe nok kompetent arbeidskraft, opprettholde dagens omfang av tjenester, opprettholde dagens organisering og utøvelse av tjenester. I tillegg vil skatteinngangen bli redusert fordi det blir færre arbeidsaktive per pensjonist, så kommunene vil kun få en viss andel kompensert over rammetilskuddet fra staten. Dette gjør at kommunene må omstille seg til morgendagens befolkningssammensetning og utforme tjenestetilbudet deretter. Dette er kort fortalt kommunens demografiutfordring. - I undersøkelsen "Hva er viktig for deg" framkom det at innbyggerne har god tro på at teknologi kan bidra til en enklere hverdag ved alderdom og sykdom. Videre svarer flere at nærhet til butikker og bussholdeplasser er viktig. - Innbyggerundersøkelsen viser at ikke alle vet hvor man kan finne informasjon om hvordan boligen kan tilpasses ved endret livssituasjon
3.5.2. Det er et godt samspill mellom familieomsorg, det sivile samfunn og offentlige tjenester.	<ul style="list-style-type: none"> - Når det gjelder å oppnå en bærekraftig arbeidsdeling mellom offentlige helsetjenester og det sivile samfunn er et innspill fra HOV at dette er veldig aktuelt for eksempel når det gjelder samarbeidet med Kirkens bymisjon og Stjernegruppen. - Et forsiktig anslag med utgangspunkt i Levekårsundersøkelsen fra 2008 viser at det ble utført nesten 100 000 årsverk i ulønnet omsorgsarbeid til syke, eldre og funksjonshemmede i og utenfor husholdningen. Det er ingen selvfølge at dette vil vare i tiårene som kommer. Snarere taler både endringer i befolkningens alderssammensetning, familieforhold og bosettingsstruktur for at familiens omsorgsevne kan bli svekket. Dette er en av de mest krevende utfordringene vi står overfor på omsorgsfeltet. Det er

	<p>derfor viktig å støtte og avlaste pårørende og legge til rette for familiens mulighet til å kombinere yrkesaktivitet med omsorg for sine nære (Leve hele livet).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Regjeringens pårørendestrategi 2021-2025, har tre hovedmål: <ol style="list-style-type: none"> 1. Anerkjennelse pårørende som en ressurs 2. God og helhetlig ivaretagelse av alle pårørende slik at pårørende kan leve gode egne liv og kombinere pårørenderollen med utdanning og arbeid 3. Ingen barn skal måtte ta omsorgsansvar for familie eller andre - Frivillige organisasjoner bidrar med mellom 5 000 og 10 000 årsverk i omsorgssektoren. Frivilligheten tilfører samfunnet store økonomiske verdier. En gjennomtenkt og kompetent organisering er en av suksessfaktorene for å sikre økt frivillighet i omsorgstjenesten (Leve hele livet). - Deltagelse i frivillig organisasjonsliv og kulturliv fremmer folkehelse gjennom blant annet engasjement, fellesskap og opplevelse av meningsfullhet, og øker samfunnets robusthet og toleranse. Frivillige organisasjoner gjør også en betydelig innsats i samfunnet, for eksempel opplæring i kultur- og idrettsaktiviteter, besøksvenner på sykehjem, ivaretagelse av kulturhistorie og kulturarv og tilrettelegging av friluftsområder. Frivilligheten er gjensidig «lønnsom», både for individet som bruker egen tid og ressurser og får økt livskvalitet, og for samfunnet som får et rikere tilfang av tilbud og aktiviteter (Folkehelseoversikten)
<p>3.5.3. Vi har omgivelser som legger til rette for aktivitet og god helse.</p>	<p><i>Helse skapes der mennesker bor og lever i sine liv, i nærmiljøene (WHO 1986). Støy og trafikk, forurensning, trangboddhet, mangel på dagslys og gode utearealer kan påvirke vår helse på en negativ måte. Samtidig har fysisk aktivitet og naturopplevelser en positiv effekt på både fysisk og psykisk helse.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - I planlegging og byggesak må vi sørge for at innbyggere og tilreisende har tilgang på grøntområder og mulighet for aktiviteter og friluftsliv der de bor. Det er også viktig for folkehelsen å sørge for liten forurensning, det være seg til luft, vann eller grunne, eller lyd- og lysforurensning. - Nasjonalt program for et aldersvennlig Norge har som mål å skape aldersvennlige kommuner og lokalsamfunn, organisasjoner og virksomheter. Programmet skal bidra til å realisere regjeringens strategi for et aldersvennlig samfunn og bygger på WHO's konsept for aldersvennlige byer og lokalsamfunn. Programmet har fem tiltak hvorav et av dem er å utfordre befolkningen til å planlegge for egen alderdom ved å: <ol style="list-style-type: none"> 1. tilrettelegge egen bolig 2. investere i venner/sosialt nettverk 3. opprettholde best mulig funksjonsevne gjennom et aktivt liv (Leve hele livet). <p>Husbanken vil få virkemidler som kan hjelpe befolkningen og kommunene med å tilrettelegge boliger og lokalsamfunn slik at</p>

	<p>eldre kan bo lenger i egen bolig (Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021-2024)).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aktivitet er en viktig del av oppveksten. Barnas rettigheter: <u>Barnekonvensjonen</u>, Artikkel 31. <ol style="list-style-type: none"> 1. Partene anerkjenner barnets rett til hvile og fritid og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder og til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet. 2. Partene skal respektere og fremme barnets rett til fullt ut å delta i det kulturelle og kunstneriske liv og skal oppmuntre tilgangen til egnede og like muligheter for kulturelle, kunstneriske, rekreasjons- og fritidsaktiviteter. - I innbyggerundersøkelsen "Hva er viktig for deg" kom det frem at innbyggerne synes det er viktig med gode sosiale møteplasser. - Folkehelseoversikten viser at vi har en del utfordringer som blant annet kan knyttes til omgivelsene våre <ul style="list-style-type: none"> o Flertallet av sykemeldinger og langvarige trygdestønader gis for muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser som angst og depresjon. o Vi har høy forekomst av livsstilssykdommer o Høyere andel personer med psykiske symptomer og lidelser i alle aldre mot landet forøvrig o Ensomhet blant ungdom o Høyere andel mottakere av uføretrygd enn resten av Buskerud <p>Kan vi motvirke en del av disse forholdene med bedre planlegging og tilrettelegging av friområder, boligområder og tilgjengelighet?</p>
<p>Hovedmål 3.6: Ringerike kommune har gode helse- og omsorgstjenester tilpasset innbyggernes individuelle behov.</p>	
<p><i>Sånn vil vi ha det</i></p>	<p><i>Bakgrunn for målet</i></p>
<p>3.6.1. Ringerike kommune har tjenester som bygger på reell medvirkning, og som tar utgangspunkt i den enkeltes behov og ressurser.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Brukermedvirkning er en lovfestet rettighet, og er dermed ikke noe tjenesteapparatet kan velge å forholde seg til eller ikke. Brukere har rett til å medvirke, og tjenesten har plikt til å involvere brukere i undersøkelser, behandling og valg av tjenestetilbud. - Brukermedvirkning er også et virkemiddel på flere nivå. Blant annet kan brukermedvirkning bidra til økt treffsikkerhet med tanke på utformingen og gjennomføringen av både generelle og individuelle tilbud. - De siste brukerundersøkelsene i helse og omsorg viser at det er mulighet for forbedring når det gjelder brukermedvirkning.
<p>Hovedmål 3.7: I Ringerike er det gode oppvekstvilkår for barn og unge.</p>	
<p>3.7.1. Alle barn og unge opplever inkludering og trygghet i sin oppvekst og fritid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Tidlig hjelp og støtte kan minske problematferd, rusmisbruk og kriminalitet i ung alder. - Gode sosiale nettverk er viktig for trivsel, tilhørighet og god helse i befolkningen, med trygge og inkluderende lokalsamfunn som skaper rammer for samvær og aktivitet i et større fellesskap som er av stor betydning. Blant ungdom er eksempelvis fritidstilbud en viktig arena for sosialisering og læring, utvikling av vennskap og interesser, som har stor betydning for barn og unges opplevelse av livskvalitet. Her skapes det møteplasser på tvers av generasjoner og sosiale skillelinjer. Gode sosiale nettverk er viktig for opplevelsen av tilhørighet og sosial støtte. Manglende sosial

	<p>støtte og ensomhet øker faren for både somatiske og psykiske lidelser (Folkehelseoversikten)</p> <ul style="list-style-type: none"> - NOU «Svikt og Svik (2017). Barnevoldsutvalget fastslo en massiv svikt i det offentlige hjelpeapparatet. Gjennomgangen av sakene og intervjuene viste hvor ille det kunne gå blant annet på grunn av svikt i samordning av tjenester. Tiltak i Ringerike kommune: Etablering av Familiens Hus og prosjektet, Bedre tverrfaglig innsats (BTI) - Trygge foreldre – trygge barn. Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018-2021): Med foreldrestøtte mener vi alle typer støtte som kan bistå og styrke foreldre i foreldrerollen. Foreldrestøtte varierer i form og innhold, fra støtte fra egen familie og uformelle nettverk, til råd, veiledning og kunnskapsbaserte programmer i offentlig, frivillig og privat regi. Noen former for foreldrestøtte er rettet mot foreldre flest, mens andre typer foreldrestøtte er rettet mot foreldre med særlige behov. Foreldrestøtte foregår på mange arenaer – i barnehagen og på skolen, ved helsestasjons- og skolehelsetjenesten, i familievernet, i barnevernet, og i fengsel. Foreldrestøtte har som overordnet mål å fremme barnets beste ved å styrke relasjonen mellom foreldre eller mellom foreldre og barn. - I Ringerike mener vi at tverrfaglig samhandling har avgjørende betydning for den tidlige innsatsen for risikoutsatte barn. - Gjennom tverrfaglig samhandling får tjenestene bedre og gjensidig forståelse og oversikt over hverandres oppgaver og ansvar. Slik blir de blir bedre til å koordinere innsats og ansvar for at oppfølgingen blir mer helhetlig og sømløs. - Fra ord til handling – Ringerike kommunes handlingsplan for barnehager: Fokusområdene i planen er basert på nasjonale og kommunale føringer og signaler fra Brukerundersøkelser og barnehager. Planen inngår i en styringslinje med nasjonale mål og føringer via kommunale mål og vedtak til arbeidet ved den enkelte barnehage og på den enkelte avdeling/base. Handlingsplanen baseres også på kommunens folkehelsemelding. Barnehagene har arbeidet med temaer innen ledelse og relasjoner. Dette arbeidet synes å ha hatt positiv effekt. Det er fokus på arbeid mot krenkende handlinger som mobbing. Arbeidet med å opprettholde og videreutvikle god kvalitet fortsetter også i neste planperiode. Hovedfokuset er tidlig innsats i samarbeid med foresatte og andre samarbeidspartnere. Det inviteres til medvirkning og åpen kommunikasjon med hjemmet. - Strategien følger opp Barn som lever i fattigdom – Regjeringens strategi (2015–2017) som var den første som så på hele bredden av virkemidler rettet mot gruppen. Barnehage, skole og SFO er blant de viktigste arenaene for å gi barn og unge like muligheter i oppveksten uavhengig av hva foreldrene tjener. Derfor gjør vi det billigere å få plass i barnehage og på SFO for familier med dårlig råd.
--	---

God utdanning

Bærekraftsmål

Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle.

Hovedmål 3.8: <i>Alle barn og unge skal få et barnehage- og skoletilbud av høy kvalitet, som gir trygghet, utvikling, læring og livsmestring i dag og i framtida.</i>	
Sånn vil vi ha det	Bakgrunn for målet
<p>3.8.1. <i>Alle barn har tilgang til barnehage av høy kvalitet, og som forbereder barna til å begynne i grunnskolen.</i></p> <p>3.8.2. <i>Barnehagene og skolene har inkluderende leke- og læringsarenaer som fremmer barnas engasjement, motivasjon og læringsglede.</i></p>	<p>Nasjonale føringer og Stortingsmeldinger:</p> <ul style="list-style-type: none"> - NOU 2019:23 Ny opplæringslov - Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver – 2017 - Kunnskapsløftet 2020 – LK20 - St.meld 10 (2011-2012) Kultur inkludering og deltaking Den brede forståelsen av kultur er sentral i arbeidet for å styrke barn og unges sosialisering, utvikling og inkludering i nærmiljøet. Kultur er en kilde til viktig kunnskap og kompetanse for barn og unge. (9.4) <p>Lokale utfordringer og datakilder om disse:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Resultater fra elevundersøkelse for 2019 og 2020 - Resultater fra foreldreundersøkelse barnehage 2019 og 2020 - Resultater fra nasjonale prøver 2019 og 2020. - 93 % av alle barn i førskolealder har barnehageplass, mens 74 % av barn med minoritetsbakgrunn har barnehageplass, jf. Folkehelseoversikten 2019. - Høy andel barn og elever med minoritetsspråklig bakgrunn i sentrumsnære barnehager og skoler. - Læringsmiljø på barneskolene i Ringerike ligger over landsgjennomsnittet, mens på ungdomsskolene er læringsmiljøet litt lavere enn landsgjennomsnittet, jf. Folkehelseoversikten 2019. - Ringerikselevens grunnskolepoeng er i snitt noe lavere enn landsgjennomsnittet, jf. Folkehelseoversikten 2019 - Andelen barn med minoritetsbakgrunn som går i barnehage er lav, jf. Folkehelseoversikten 2019. - Kommunen bør jobbe for at barn og unge med innvandrerbakgrunn skal ha de samme mulighetene som andre jevnaldrende. Tilrettelegging for god integrering krever et godt samarbeid mellom flere etater i kommune, jf. Oppvekstprofilen Ringerike 2020. - Trenger økt satsning for å forhindre frafall, jobbe mer med tidlig innsats og samhandling. Få til en bred innsats videreføre/utvikle – politikere kan legge rammen for dette.

	<ul style="list-style-type: none"> - Barnehage og grunnskole danner grunnlaget for å lykkes i utdanningsløpet og er dermed en viktig ressurs for helse og livskvalitet, det er derfor viktig at det er lik praksis i barnehagene og skolene i Ringerike for å forebygge mot sosiale skjevheter - Jobbe etter Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI) for å sikre helhetlig og koordinert innsats uten at det blir brudd i oppfølgingen. - Sektor Helse kan bidra inn i tverrfaglige forebyggende tiltak ovenfor barn og unge med spesielle behov.
<p>3.8.3. Ringerike kommune har kompetanse om, og kapasitet for, barn og unge som det allmenne tilbudet ikke strekker til for.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Meld. St. 6 (2019-2020), Tett på – fremhever tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO. - Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis - 8 % av elevene i grunnskolen i Ringerike mottar spesialundervisning, jf. Folkehelseoversikten 2019 - Jobbe etter Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI) for å sikre helhetlig og koordinert innsats uten at det blir brudd i oppfølgingen. - Opprettholde forsterkede tilbud i barnehage og skoler for barn og elever med store sammensatte behov.
<p>Hovedmål 3.9: <i>Det skal legges til rette for at alle skal ha mulighet til å gjennomføre fagbrev og høyere utdanning.</i></p>	
<p>Sånn vil vi ha det</p>	<p>Bakgrunn for målet</p>
<p>3.9.1. Flere tar fagbrev og høyere utdanning basert på framtidens arbeidsliv.</p>	<p>Lokale utfordringer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ringerike har flere innbyggere med kun grunnskole som høyeste fullførte utdanning (31 %) og færre med universitets- /høgskoleutdanning (27%) enn landet for øvrig, jf. Folkehelseoversikten 2019. - Flere i Ringerike tar høyere utdanning, og dette følger trenden til resten av landet, jf. Folkehelseoversikten 2019. <p>Mulige tiltak og strategier:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Forebygge frafall i videregående. - Lærlinger: mangel på lærlingeplasser. Sette krav om å ha lærlinger i anskaffelser. Mål fra KS om 2 lærlinger per 1000 innbygger. - Gjennomføre voksenopplæring for flyktninger og innvandrere som bosettes i kommunen i henhold til nasjonale krav. - Jobbe for at resultatene fra norskopplæring skal minimum ligge på landsgjennomsnittet. - Jobbe for at andelen flyktninger og innvandrere som kvalifiseres til utdanning og jobb skal minimum ligge på landsgjennomsnittet.

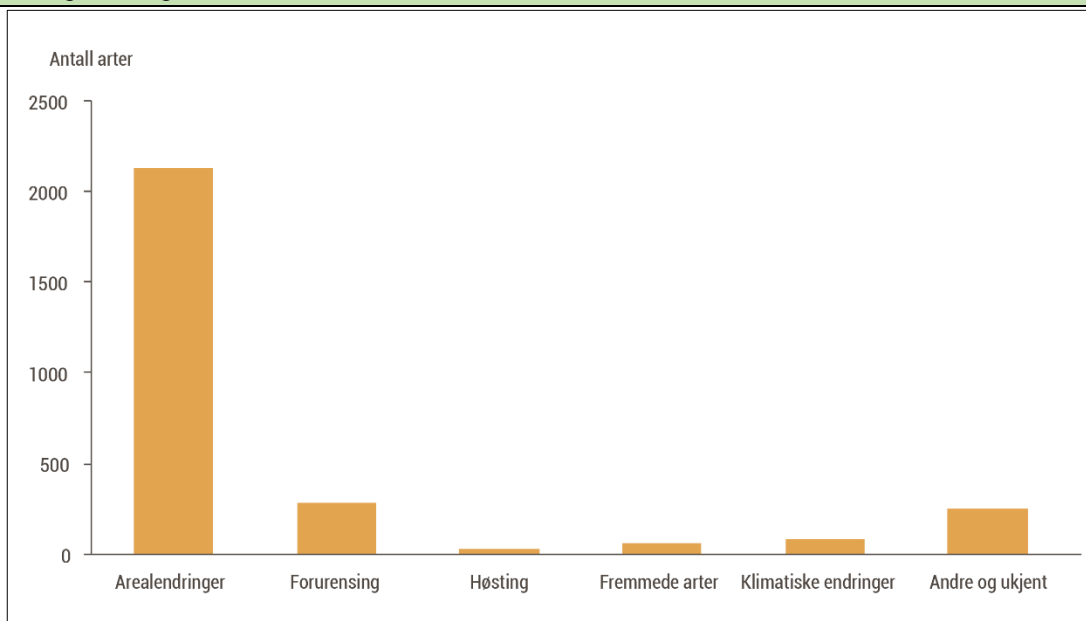

Livet på land

Bærekraftsmål: Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av arts mangfold.

Hovedmål 4.1:

Ringerike tar vare på naturmangfold, økosystemer, friluftslivsområder og landskap gjennom bærekraftig bruk og vern.

Figur: Arealendringer, forurensning, klimaendringer, høsting og fremmede arter representerer de fem store globale truslene mot biologisk mangfold. I Norge er arealendring den klart viktigste påvirkningsfaktoren. Kilde: Artsdatabanken

Sånn vil vi ha det	Bakgrunn for målet
4.1.1. Ringerike har en bærekraftig forvaltning av naturmangfold, økosystemer, friluftssområder og landskap.	<p>Tap av biologisk mangfold er en stor trussel mot livet på jorda slik vi kjenner det. Figuren over viser de største truslene mot biologisk mangfold i Norge. Arealendringer er det desidert største problemet, men vi vet at klimaendringene vil øke og forsterke utfordringene for det biologiske mangfoldet.</p> <p><i>Naturmangfold er grunnmuren menneskene bygger samfunn og økonomi på. Robuste økosystemer, med stort mangfold av arter og gener, sikrer tilgangen til mat, rent vann, naturressursene vi utnytter for å bygge hus og skaffe energi. Det gir opplevelser og livskvalitet og er en viktig del av kulturen i mange ulike samfunn.</i>(Naturmangfold 2020)</p> <p>Vi har en rekke nasjonale forpliktelser om å ivareta naturmangfold. Fra FNs bærekraftsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mål 15: Beskytte, gjenoppbygge og fremme bærekraftig bruk av jordas økosystemer, sikre bærekraftig forvaltning av skog, trygge

artsmangfoldet, bekjempe ørkenspredning og stoppe og reversere erosjon

- Delmål 5: Iverksette umiddelbare og omfattende tiltak for å redusere ødeleggelsen av habitater, stanse tap av biologisk mangfold og innen 2020 verne truede arter og forhindre at de dør ut

Fra regjeringens nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023:

- «Regjeringen legger stor vekt på å ivareta truet natur, og at økosystemene sikres god tilstand. Kommunene har et særlig stort ansvar for å bidra til dette i sin planlegging, blant annet ved å sikre utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven.»
- «Fylkeskommunene og kommunene identifiserer og tar hensyn til viktig naturmangfold, friluftslivsområder, overordnet grønnstruktur, kulturhistoriske verdier, kulturmiljø og landskap i planleggingen. Samlede virkninger tas hensyn til.»

Formålet til naturmangfoldloven:

- «Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.»

I Ringerike har vi mange truede arter og naturtyper, som f.eks. elvemusling, vipe, kalksjøer gammelskog, høyfjell, myr, våtmark, åpen kalkmark/tørreng og furumoer/sandfurumoer. Det er viktig at vi tar vare på disse verdiene, samtidig som vi hindrer at vi skaper flere truede arter og naturtyper. Vi kan feks ha nullvisjon mot at viktige leveområder for truede arter og naturtyper bygges ned (i tråd med naturmangfoldloven). Vi kan lage skjøtselsplaner for egne grøntområder, f.eks. kan vi ha stedegen blomstereng som er bra for pollinerende insekter istedenfor plen på grøntarealer ved renseanlegg og vannverk. Vi kan åpne bekker og lage overvannsløsninger som beriker biologisk mangfold. Vi kan bringe naturen inn i byen. Vi kan fastsette langsiktige grenser for utbygging mot store, sammenhengende natur- og friluftsområder, f.eks. en øvre utbyggingsgrense i fjellet. Dette både for å sikre naturmangfold og fremtidige generasjoners bruk av fjellet. Det er i det hele tatt mye vi som kommune kan gjøre, og siden denne planen overlapper med FNs tiår for naturrestaurering kan det være en god anledning til at vi også er med på å gi et løft for arbeidet med å restaurere forringede og ødelagte økosystemer som tiltak for å bekjempe klimakrisen, styrke matvaresikkerhet, vannforsyning og biodiversitet.

Ringerike er en fjell-, skog- og vassdragskommune med naturverdier av stor verdi både for livskvalitet, friluftsliv, naturmangfold og næringsutvikling. Over halvparten av kommunen er friluftsområder som er verdsatt som svært viktige eller viktige. Krokskogen, Holleia, Vikerfjell og Eggemoen er de største blant disse, mens nærturområder i og nær Hønefoss og tettstedene også har høy verdi for folkehelse og livskvalitet. Utfartsporster som Ringkollen og Damtjern, gir

	<p>adgang til hele Oslomarkas mylder av stier, løyper og turmål. Vikjerfjell er Oslos nærmeste høyfjell, og har et av landets største naturreservat, flere fjelltopper over 1000 meter og flotte turmuligheter sommer som vinter. Ringerikes vassdrag og innsjøer, har verdifulle naturkvaliteter. Hønefossen og meanderende elver gjennom sentrum, bidrar til å gi Hønefoss sitt særpreg. Kulturlandskapet har stor verdi for identitet, kulturhistorie og naturmangfold. Se nærmere omtale om friluftsliv i kapittel 6 i bakgrunnsdokumentet om arealstrategien: <i>Arealstrategi og bærekraftig mobilitet - Bakgrunn og utdypende informasjon for arealstrategien i kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030.</i></p>
<p><i>4.1.2. Vi har et rikt artsmangfold, vi hindrer spredning av fremmede arter og tar vare på artene som naturlig hører til i Ringerike og forhindrer at disse dør ut.</i></p>	<p>Arter sprer seg naturlig i naturen, men mange arter har blitt spredt av mennesker. Ganske mange av de nye artene i Norge har blitt et problem, f.eks. fordi de har en altfor stor evne til å spre seg, fordi de utkonkurrerer lokale arter eller fordi de kommer med nye sykdommer.</p> <p>Mange vanlige hageplanter i Norge er det lov å ha i hagen, men det er ikke greit å spre dem. Deponering av hageavfall som inneholder fremmede arter i naturen, kan føre til at disse sprer seg. Samtidig kan det å legge større mengder hageavfall i naturen skape et annet problem hvis det skjer i bratte skråninger, da vil plantene som naturlig vokser der og binder jorda forsvinne, slik at sjansen for skred og utglidninger øker.</p> <p>For å hindre enda mer spredning av fremmede arter, kan kommunen drive kunnskaps- og holdningsarbeid rettet mot innbyggerne, i samarbeid med HRA. Blant annet om hva fremmede arter er, hvilke arter det er særlig viktig å være på vakt for og hvilke problemer fører de med seg. I tillegg vil vi jobbe for å bekjempe arter som allerede er et problem, med et spesielt fokus på kanadagullris, hagelupiner, kjempebjørnkjeks, kjempespringfrø og brunsnegl. Det er også nødvendig å se på masseforvaltningen og hindre at arter spred gjennom massehåndtering.</p> <p>Samtidig som vi jobber for å begrense mengden fremmede arter i kommunen, må vi ta vare på de viktige artene som skal være her. Vi ønsker å ha et spesielt fokus på pollinerende insekter, gjennom å sette krav til beplantning og blågrønne overvannsløsninger, forvalte egne eiendommer med tanke på insekter osv. Slike tiltak vil være bra for annet biologisk mangfold i tillegg til pollinerende insekter</p>
<p><i>4.1.3. Vann og vassdrag i Ringerike har god eller svært god miljøtilstand, og innbyggerne har tilgang til å bruke vassdrag og omkringliggende områder på en bærekraftig måte.</i></p>	<p>Forskrift om rammer for vannforvaltningen (vannforskriften), setter rammer for miljømål som skal sikre en best mulig beskyttelse og bærekraftig bruk av alt vann (vannforekomster). Vannforvaltningen i landet skal være helhetlig og økosystembasert, og vi skal sikre at alt vann oppnår minst god økologisk tilstand.</p> <p>For å sikre en god forvaltning av våre vann og vassdrag, er kunnskapsgrunnlaget viktig. Derfor er innsatsen økt innen overvåking og problemkartlegging for å kunne målrette tiltak allerede økt i 2020 og 2021, og avhengig av resultater må vider oppfølging vurderes. Det er også et viktig virkemiddel for kommunen å kreve at tiltakshaver gjennomfører kartlegging og tiltaksovervåking i vassdrag som blir påvirket av inngrep.</p> <p>Kommunene er en viktig sektormyndighet i vannforvaltning, med ansvar for drikkevann og avløp, overvannshåndtering, landbruksforvaltning, arealforvaltning og forurensning. Kommunenes arealplanlegging er svært viktig for å nå målet om god tilstand i norsk vann. Blant annet kan vi som</p>

	<p>arealplanmyndighet sikre kantsoner mot vann og vassdrag, og være restriktiv med å gi dispensasjoner i 100-metersonen.</p> <p>I Ringerike kommune bør vi ta spesielt hensyn til vannforekomster med truede og sårbare arter som elvemusling, ferskvannskreps og storørret, samt viktige og truet vassdragsnatur i arealplaner, utbygging og landbruk. Vi må også sikre at innbyggere og besøkende i kommunen har tilgang til å bruke vann og vassdrag og nærområder til disse på en bærekraftig måte, blant annet ved å ikke bygge ned strandsoner, sørge for tilgjengelighet, og ta vare på naturen.</p> <p>Et annet aktuelt tiltak er å bruke blågrønne overvannsløsninger og vurdere åpne bekker for å redusere kostnader og forurensing, og fremme naturmangfold.</p>
<p>4.1.4. Ringerike har et rikt og mangfoldig kulturlandskap.</p>	<p>Naturtypene i kulturlandskapet er blant de mest artsrike vi har i landet. Det er derfor viktig å skjømte det kulturlandskapet vi har igjen og ta vare på mosaikken i landskapet og grønne korridorer. En bonus er at vi mennesker også gjerne trives med vakre kulturlandskaper. Beitemarker, slåtteeenger og skogshager er eksempler på naturtyper i kulturlandskapet. Når disse forsvinner, forsvinner også mange blomstrende arter og det skaper problemer for humler og bier og andre pollinerende arter. Fugler som vipe og sanglerke er knyttet til kulturlandskapet og sliter i et stadig mer industrielt jordbruk.</p> <p>Kommunen kan samarbeide med landbruket og andre for å sikre kulturlandskapet i kommunen, f.eks. gjennom bruk av SMIL-midler og informere om andre relevante støtteordninger. Vi kan også bidra til å bevare kulturlandskapet gjennom god arealplanlegging og ved å veie hensynet til verdifulle kulturlandskap tungt i plan- og byggesaker.</p> <p>Et godt eksempel på kulturlandskapet er Steinssletta, nasjonalt utvalg naturlandskap.</p>
<p>Hovedmål 4.2: Ringerike arbeider for å hindre ny forsøpling og forurensing, og rydder aktivt opp i eksisterende problemer.</p>	
<p>Sånn vil vi ha det</p>	<p>Bakgrunn for målet</p>
<p>4.2.1. Ringerike har lite avfall på avveie.</p>	<p>Kommunen skal lage en handlingsplan mot forsøpling. Aktuelle tema er plastforurensing fra idrettsbaner og ballbinger, eierløst avfall, søppel i snødeponier, villfyllinger, mangelfull søppelhåndtering hos innbyggere, næringsliv og det offentlige og så videre.</p> <p>Vi kan også arrangere informasjons- og holdningskampanjer, ryddeaksjoner, og folkeforskning som kartlegger kildene til forsøplingen. Tilrettelegging ved populære fri- og utmarksområder og ved parkeringen ved disse (feks ved parkeringen til Mørkgonga), vil være viktige verktøy for å begrense forsøpling. Vi må også jobbe for å minske mengden plast og mikroplast som havner i naturen. Kommunen bør være et forbilde ved å hindre utslipp og spredning av plasholdig løst fyllmateriale fra egne idrettsbaner, og fremme at andre eiere av idrettsbaner gjør det samme. På dette området trer det også i kraft nye nasjonale regler fra 1. juli 2021.</p>
<p>4.2.2. Vi har lite forurensing til vann, grunn og luft, og lite støy-</p>	<p>Som figuren over viser, er forurensing en stor trussel mot biologisk mangfold, men det er også en trussel mot folkehelsen.</p> <p>I følge Folkehelseinstituttet er svevestøv, nitrogendioksid og ozon de viktigste luftforurensende komponentene når det gjelder helseplager og sykdom i vår del</p>

<p>og lysforurensing.</p>	<p>av verden. De viktigste kildene til lokal luftforurensning i Hønefoss er veitrafikk og vedfyring.</p> <p>Jordbruk og avløp er i varierende grad en kilde til forurensning. Vi har mye eldre kommunalt ledningsnett i Ringerike, og det er behov for å fortsette fornyelsen her. Vi må også rydde opp i spredt avløp, og sikre at avrenninga fra jordbruket er så lav som mulig samtidig som matproduksjonen ivaretas. I tillegg er økende mengder overvann, spesielt fra tette, urbane flater er problem. Det fører til skader på natur, eiendom og infrastruktur, men gir også økt forurensning til vassdragene våre. God overvannshåndtering er nødvendig for å motvirke disse problemene.</p> <p>På Ringerike har vi hatt en del industri opp igjennom tidene. Det har gitt arbeidsplasser og økonomisk utvikling, men også mindre ønskelige komponenter som miljøgiftene PFAS og tungmetaller. Gamle deponier inneholder gjerne litt av hvert, og på den gamle fyllinga Tyrimyra har vi funnet store mengder av plantevernmiddelet Monuron.</p> <p>Kommunen er nødt til å arbeide aktivt for å hindre at miljøgifter slipper ut i grunn, vann eller luft. Her har vi viktige verktøy gjennom god planlegging, strenge bestemmelser og godt samarbeid med andre aktører. Tilstrekkelige kartlegging og overvåking av miljøgifter og å gjennomføre tiltak for opprydning der det trengs er også avgjørende. Ansvar for opprydning vil variere mellom ulike tilfeller avhengig av hvem ansvarlig forurensner er og om forurensningsmyndigheten ligger på nasjonalt nivå, hos Statsforvalteren eller kommunen.</p> <p>Støyforurensingen i Norge øker, og dette gir økte helseplager. Rundt to millioner nordmenn er utsatt for støy over anbefalt nivå ved boligen. Redusert veitrafikk i sentrum av Hønefoss vil være et viktig tiltak for å redusere dette. Videre er det avgjørende at støy utredes tilstrekkelig og at støygrenser og eventuelle avbøtende tiltak fastsettes ved nye tiltak, f.eks. nye veiprojekter eller ny næring., Når vi blir utsatt for støy over tid øker risikoen for søvnproblemer og hjerte- og karsykdom.</p> <p>Ringerike er en vekstkommune som arbeider for ytterligere tilflytting. Vi ønsker å fortette for å styrke grunnlaget for offentlig transport som buss og tog, og for å minske trykket på naturen. Dette setter høye krav til vår arealplanlegging og byggesak, siden støy gjerne øker ved fortetting og urbanisering. På den positive siden vil et samfunn som er mindre avhengig av bil også gi mindre støy fra nettopp bilbruken.</p>
<p>Hovedmål 4.3: Ringerike øker matproduksjonen på en miljøvennlig og bærekraftig måte.</p>	
<p>4.3.1. Ringerike tar vare på natur, dyrka og dyrkbar mark gjennom et strengt jordvern.</p>	<p>Ringerike er en betydelig landbrukskommune. Av totalt 1552 km² er ca. 1191 km² produktiv skog, og ca. 77 km² dyrka mark. Ringerike har svært gode naturgitte forhold for jordbruk. Kun 5% av Ringerikes landareal er dyrka mark, men mye av den dyrka marka har svært god kvalitet og er godt egnet til matproduksjon (korn, potet, grønnsaker, frukt). De mest høyproduktive arealene ligger i tilknytning til Hønefoss, og da spesielt sør for byen. På disse arealene er det også et stort utbyggingspress. Det er likevel verdt å merke seg at det kun er ca. 1% av kommunens areal som er bebygd (ikke medregnet infrastruktur). Det</p>

	<p>skal derfor være mulig å legge til rette for vekst uten at det kommer i konflikt med matjord.</p> <p>Kommunen har et viktig nasjonalt ansvar for å ivareta arealer som er godt egnet til matproduksjon. I en tid hvor klimaendringene kan endre forutsetningene for matproduksjonen på hele jordkloden, er det nødvendig å ivareta en robust matproduksjon. Det er mange land i verden med stigende befolkningsvekst og økt økonomisk velstand. Dette vil føre til økt etterspørsel etter matvarer som igjen kan svekke matforsyningen til Norge fra andre land, og det er derfor viktig at vi sikrer produksjonsarealene våre for å ivareta bærekraftig matproduksjon.</p> <p>Se også punkt 5 om jordvern i arealstrategien i samfunnsdelen og omtale om jordbruksarealer i kapittel 6 i i bakgrunnsdokumentet om arealstrategien: <i>Arealstrategi og bærekraftig mobilitet - Bakgrunn og utdypende informasjon for arealstrategien i kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030.</i></p>
<p>4.3.2. <i>Matproduksjonen i kommunen har økt.</i></p>	<p>Det er gode muligheter for bærekraftig matproduksjon i kommunen, herunder økt . produksjon av mer direkte menneskemat i kommunen, slik som frukt, bær og grønsaker. Kommunens store utmarksressurser kan benyttes i større grad. En stor og mangfoldig kommune som Ringerike, har forutsetninger for å produsere mer mat, uten at det går på bekostning av viktige arter og naturtyper.</p> <p>Vi kan også stimulere til urbant landbruk gjennom vår rolle som arealplanlegger. Regjeringens nye nasjonale strategi for urbant landbruk tar for seg bærekraftig by- og stedsutvikling, økt kunnskap om bærekraftig matproduksjon og økt bærekraftig verdiskapning og næringsutvikling. I tillegg til å være bra for matproduksjonen, vil urbant landbruk bidra til økt biologisk mangfold og til å skape sosiale møteplasser.</p> <p>Kommunen kan også ta en rolle i å fremme innovative løsninger for å øke matproduksjonen i samarbeid forskningsmiljøer, landbruksnæringen og næringslivet for øvrig.</p>

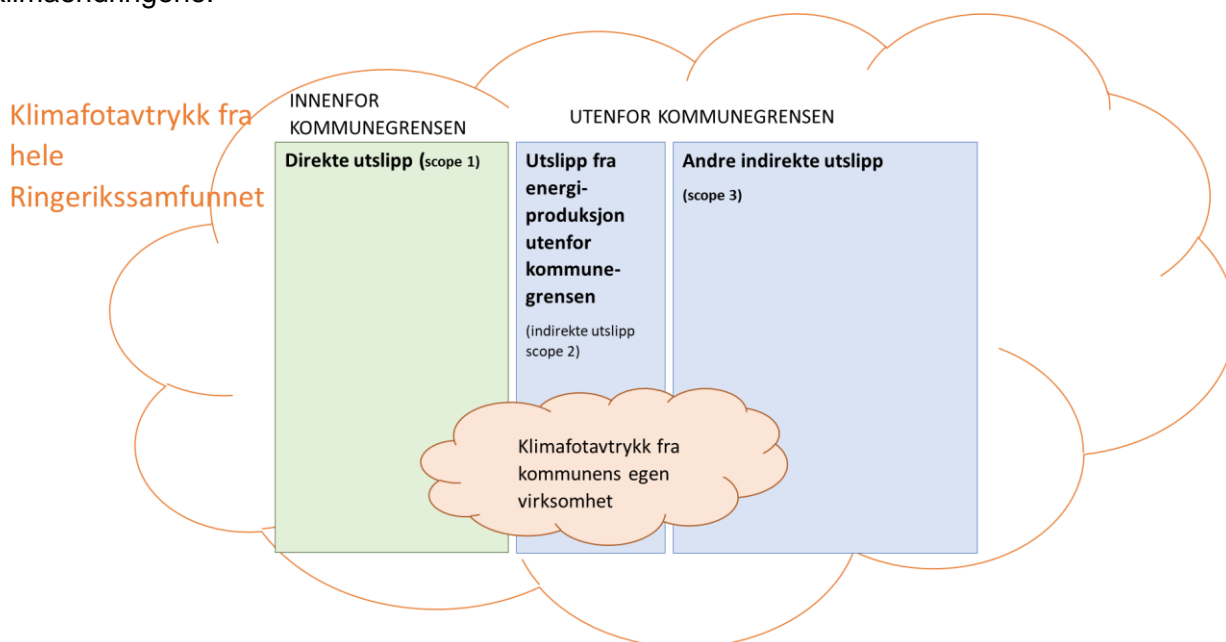

Stoppe klimaendringene

Bærekraftsmål

Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem.

De tre første hovedmålene under bærekraftsmål 13 tar for seg hvordan vi kan bekjempe klimaendringene, mens det fjerde hovedmålet tar for seg reduksjon av konsekvensene av klimaendringene.

Figuren over illustrerer at det samlede klimafotavtrykket til Ringerikssamfunnet består både av utslippene som skjer innen våre geografiske grenser (såkalte «direkte» utslipp) og utslipp som skjer utenfor kommunegrensene, men som blir forårsaket av vårt forbruk av energi, varer og tjenester (såkalte «indirekte» utslipp). Hovedmål 4.4 tar for seg delmål og strategier for å redusere våre direkte klimagassutslipp, mens hovedmål 4.5 omhandler delmål og strategier for å redusere indirekte utslipp. Hovedmål 4.6 omhandler delmål og strategier for å lagre klimagasser.

For å bekjempe klimaendringene må vi gjøre fem hovedgrep:

- forbruke mindre og sørge for at råvarer ikke går til spille, men forblir i kretsløpet så lenge som mulig
- legge om all energibruk fra fossil til fornybar energi
- bruke all energi mer effektivt
- redusere noen andre ikke-energirelaterte utslipp (landbruk, industri mm)
- lagre mest mulig klimagasser (naturlige karbonlagre som myr og skog, bruk av tre som byggematerialer mm.)

Hovedmål 4.4:

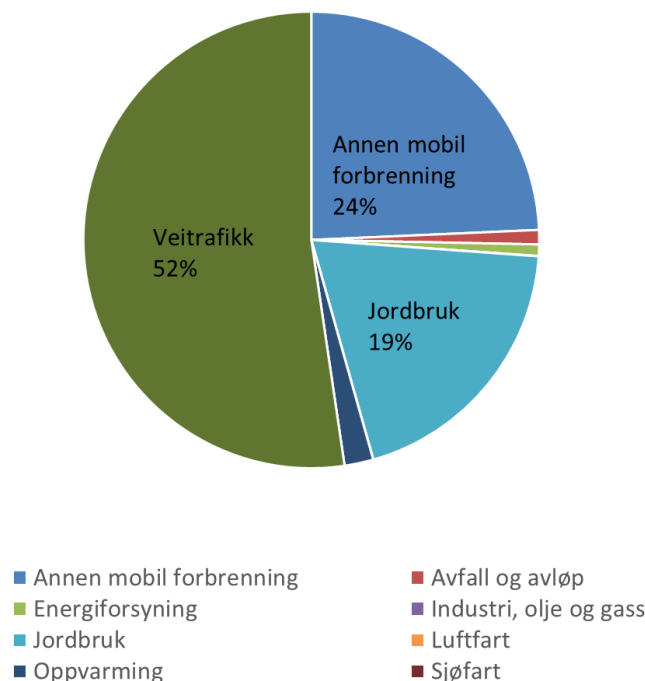
Ringerikes direkte klimagassutslipp i 2030 er redusert med minst 55% sammenlignet med 2009.

Bakgrunn for hovedmål 4.4.:

Per mai 2021 har Norge følgende internasjonale forpliktelser og nasjonale mål:

- **Mål for 2050:** Gjennom Parisavtalen har Norge forpliktet seg til å bidra til at den globale oppvarmingen holdes godt under 2°C, og helst under 1,5 °C, sammenlignet med førindustriell tid. For å klare dette må verdens klimagassutslipp være netto null i 2050. Klimaloven lovfester at Norge skal være et lavutslippssamfunn innen 2050. Fram mot 2050 bør altså også Ringerikes mål tilsvare netto null utslipp.
- **Mål for 2030:** Mål for Norge sendt til FN i 2020 og gjentatt i regjeringens foreslåtte klimaplan for 2021–2030 (Meld. St. 13 (2020–2021)) er å redusere klimagassutslippene med 50-55 prosent innen 2030 sammenlignet med 1990. I klimaavtalen Norge har inngått med EU har vi forpliktet til 40 prosent kutt i de ikke-kvotepfiktige utslippene sammenlignet med 2005. Dette årlig budsjettet vil reduseres hvert år. Regjeringa har sagt at den ønsker å overoppfylle denne forpliktelsen og kutte 45% i ikke-kvotepfiktig sektor.

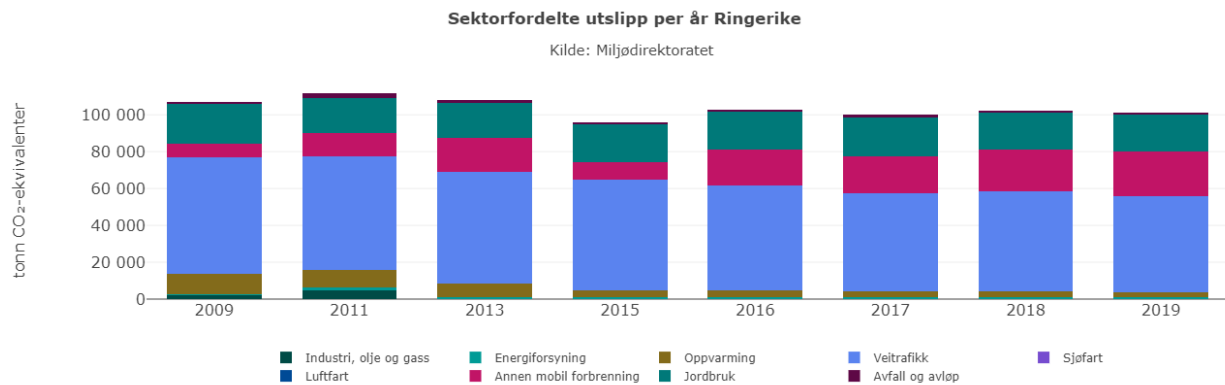
Hvis Ringerikes mål for reduksjon i direkte klimagassutslipp i 2030 skal fastsettes på et ambisjonsnivå som tilsvarer det nasjonale målet, blir spørsmålet hva Ringerikes «rettferdige» andel av den nasjonale forpliktelsen på 50-55% reduksjon innen 2030 sammenliknet med 1990 er? Imidlertid er det slik at vi ikke har kommunefordelt statistikk for 1990. Miljødirektoratet har utarbeidet forbedret kommunefordelt statistikk for direkte klimagassutslipp kun tilbake til 2009. Målet for Ringerike bør derfor settes med 2009 som referanseår. For å kunne styre etter målet og benytte det inn i et klimabudsjett er det viktig med et tallfestet, konkret nivå med et definert referanseår som vi har lokal statistikk for.

Diagrammet over viser fordelingen av direkte klimagassutslipp i Ringerike fra de ulike sektorer, ifølge statistikk utarbeidet av Miljødirektoratet. De tre største kildene er altså veitrafikk, annen mobil forbrenning (bygg- og anleggsmaskiner, landbruksmaskiner mm.) og jordbruk. Derfor er det foreslått egne delmål for hver av disse sektorene, se under.

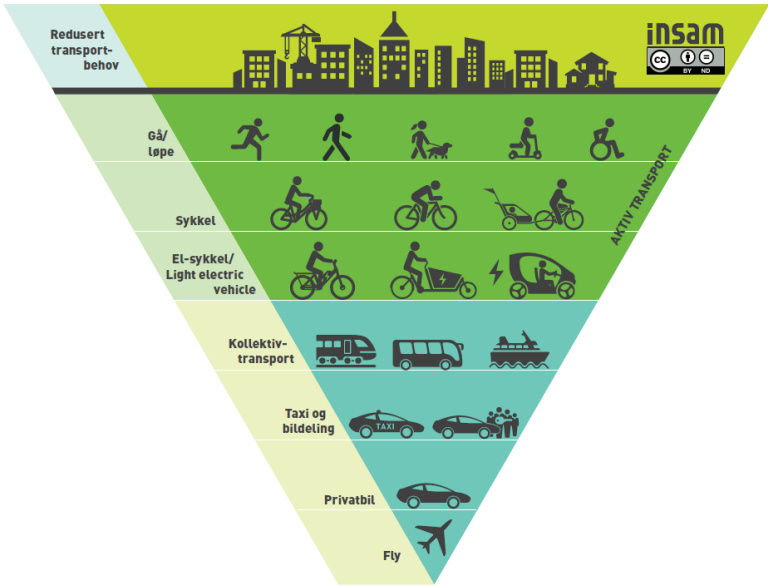

Nasjonale utslipp innen de sektorene som er relevante i Ringerike har vært relativt stabile fra 1990-2009 (utslipp fra veitrafikk har gått litt opp, utslipp fra oppvarming har gått litt ned). Selv om vi bytter referanseår fra 1990 til 2009, er det derfor et greit estimat å sette det prosentvise målet lik det nasjonale. Om ønsket er å sette Ringerikes ambisjonsnivå minst lik det nasjonale ambisjonsnivået, er det derfor en rimelig tilnærming å fastsette følgende mål: *Ringerikes direkte klimagassutslipp i 2030 er redusert med minst 55% sammenlignet med 2009.*

Diagrammet over viser utviklingen av direkte klimagassutslipp i Ringerike fra 2009-2019.

Sånn vil vi ha det	Bakgrunn for målet
4.4.1. Ringerike kommune har gode styringsverktøy, og jobber systematisk for å nå sine mål om reduserte klimagassutslipp.	For å systematisere Ringerikes arbeid med å nå sine klimamål, kan det å bruke klimabudsjett som styringsverktøy være et godt verktøy. Et klimabudsjett er et styringsverktøy for å oppnå klimagassreduksjoner og andre vedtatte klimamål. Klimabudsjettet presenterer tiltak for å redusere utslipp, anslått effekt av tiltakene og fordeler ansvaret for gjennomføringen. Å koordinere årlig vedtak av klimabudsjett med de årlige prosessene med handlingsprogram og økonomibudsjett, vil gi et godt grunnlag for å prioritere tiltak for å nå klimamålene.
4.4.2. Ringerikes klimagassutslipp fra veitrafikk er minst halvert i 2030 sammenliknet med 2009.	I Ringerike kom 52% av de direkte klimagassutslippene fra veitrafikk i 2019. Personbiler sto for ca. 31% og busser, tunge kjøretøy og varebiler ca. 21% For å redusere klimagassutslipp fra veitrafikk, har kommunene viktige virkemidler gjennom sin arealplanlegging. I tillegg kan vi bl.a. også gjennomføre andre tiltak for å øke andelen som sykler, går og tar kollektivt (se også omtale under bærekraftsmål 11), skifte ut egen kjøretøypark, påvirke fylkeskommunen til økt andel fossilfrie busser i kollektivtrafikken og oppfordre næringsliv og andre offentlige aktører til å redusere utslipp fra sin transport. For en omtale av grep Ringerike kan gjøre i sin arealplanlegging, se arealstrategien i samfunnsdelen og kapittel 3 i bakgrunnsdokumentet <i>Arealstrategi og bærekraftig mobilitet - Bakgrunn og utdypende informasjon for arealstrategien i kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030</i> . Der gis en mer utfyllende omtale av hva vi kan gjøre i Ringerike for å gjøre

	<p>reisevanene våre mer bærekraftige. Hovedgrepene kan illustreres av transporttriangelet:</p> <p>Kilde: Insam.</p> <p>I tillegg til kommunens virkemidler, må vi forvente å få god drahjelp fra nasjonale virkemidler som krav til innblanding av bærekraftig biodrivstoff, insentiver til utskifting til nullutslippsbiler mm. Nasjonale virkemidler fremover på dette området er omtalt i Klimaplanen (Meld. St. 13 (2020–2021)).</p>
<p>4.4.3. <i>Utslipp fra traktorer, anleggsmaskiner og andre dieseldrevne motorredskaper er redusert.</i></p>	<p>24% av Ringerikes direkte klimagassutslipp kom fra «annen mobil forbrenning» i 2019. Dette inkluderer kjøretøy som går på diesel uten veibruksavgift, dvs. i hovedsak bygg- og anleggsmaskiner og landbruksmaskiner.</p> <p>Det blir svært viktig for Ringerike å jobbe med å redusere utslipp fra annen mobil forbrenning i årene som kommer. Vi forventer en stor økning i bygge- og anleggsvirksomhet i kommunen vår, og uten tiltak kan utslippene i fra denne virksomheten øke drastisk. Det positive er at det er en rask teknologiutvikling innen fossilfrie og også utslippsfrie kjøretøy og maskiner innen bygg- og anleggsbransjen. Kommunen kan stille krav til at kommunens egne bygg- og anleggsplasser skal være fossilfrie og ha lave utslipp av lokal luftforurensning. Kommunens handlingsrom etter plan- og bygningsloven til å også stille krav i arealplaner om at private utbyggere skal redusere klimagassutslipp og lokal luftforurensning i bygge- og anleggsperioden er under utvikling og bør utnyttes. Videre kan kommunen samarbeide med landbruksnæringen og påvirke til energieffektivisering og redusert forbruk av fossile drivstoff.</p>
<p>4.4.4. <i>Utslipp fra jord, dyr og gjødsel i landbruket er redusert.</i></p>	<p>19% av de direkte klimagassutslippene i Ringerike i 2019 kom fra jordbruk. Fordøyelse husdyr sto for ca. 10%, gjødselhåndtering ca. 3% og utslipp fra jordbruksarealer ca. 6,5%. Gitt et ønske om fortsatt husdyrdrift og økt matproduksjon i Ringerike, er dette en sektor som vi også videre må ta høyde for at vil gi en del klimagassutslipp. Det er derfor både desto viktigere å redusere utslipp i andre sektorer og øke karbonbinding. Samtidig kan også jordbrukets klimagassutslipp reduseres gjennom endrede driftsmetoder, f.eks. innen gjødselhåndtering, jordhelse og økt karbonbinding i jord. Det er næringen selv som må stå for gjennomføringen av tiltakene, men kommunen kan samarbeide med næringen og påvirke til tiltak f.eks. gjennom å ta initiativ til kurs eller andre kompetansetiltak. Ringerike kommune har i 2021 sammen med de andre kommunene i Ringeriksregionen søkt om</p>

	støtte fra Klimasats til gjennomføring av en kursrekke innen klimatiltak i landbruket. Næringen har også selv tatt viktige initiativ og bl.a. utviklet en klimakalkulator gårder kan benytte for å vurdere klimatiltak. Les også omtale av mulige tiltak i jordbrukssektoren i Landbrukets klimaplan 2021-2030 og i Klimaplanen (Meld. St. 13 (2020–2021)).
4.4.5. <i>Utslipp fra industri, energiforsyning og oppvarming er redusert.</i>	Resterende direkte klimagassutslipp i Ringerike kommer i hovedsak fra industri, energiforsyning og oppvarming. For å bidra til å redusere disse utslippene kan kommunen samarbeide næringsaktører og påvirke dem til å gjennomføre klimatiltak. Videre er kommunen tilsynsmyndighet etter forbudet mot bruk av mineralolje til oppvarming som i dag i hovedsak omfatter bygg, men skal utvides til også bl.a. byggvarme på byggeplasser. Kommunens håndheving av denne tilsynsrollen kan være viktig for at forbudet overholdes.

Hovedmål 4.5:

Ringerikssamfunnet reduserer sitt klimafotavtrykk også utenfor kommunegrensene.

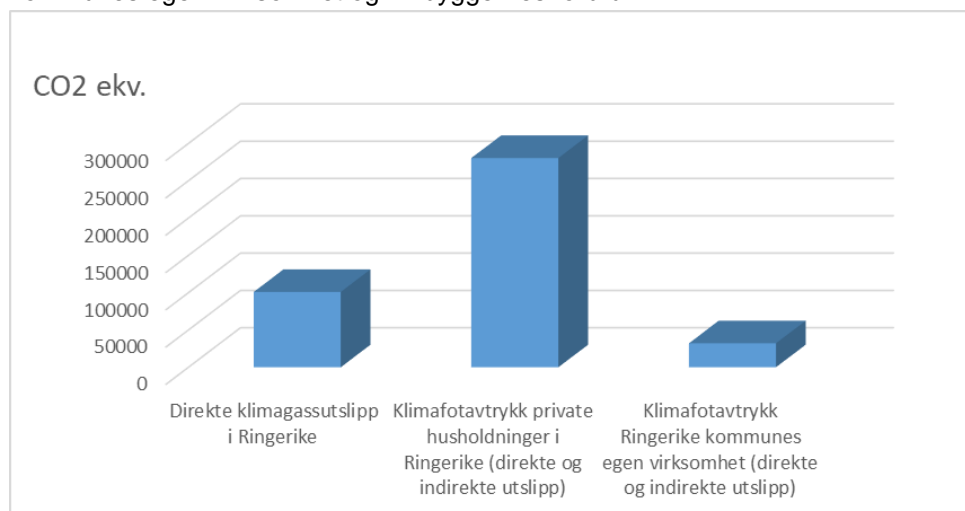
Bakgrunn for hovedmål 4.5:

Statistikken Miljødirektoratet publiserer over direkte klimagassutslipp som ble omtalt under forrige hovedmål, gir kun oversikt over klimagassutslippene som fysisk skjer innenfor hver enkelt kommunes geografiske grenser (scope 1). For å få et mer komplett bilde av hvilke kilder til klimagassutslipp Ringerike kommune og våre innbyggere kan bidra til å redusere, er det viktig å også ha informasjon om utslippene vi forårsaker utenfor

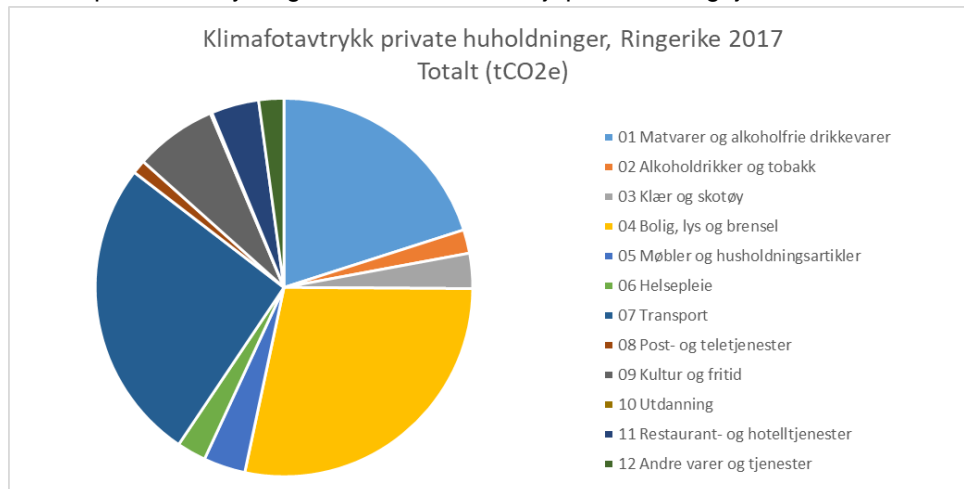
Ringerikes grenser (såkalte indirekte utslipp, scope 2 og 3). Dette er utslipp fra produksjon og transport av energi, varer og tjenester som vi forbruker. I tillegg er det slik at selv om kommunen har mange virkemidler for å redusere klimagassutslipp fra hele Ringerikssamfunnet, har vi et særlig ansvar for å redusere utslipp fra egen virksomhet. Kommunen har derfor fått utarbeidet to klimafotavtryksanalyser for å supplere Miljødirektoratets statistikk:

- Analyse av klimafotavtrykket til Ringerike kommunes egen virksomhet (direkte og indirekte utslipp) Fordelt på tjesteområder.
- Anslag for utslipp utenfor kommunen som forårsakes av Ringerikes innbyggere sitt forbruk av varer og tjenester (indirekte utslipp scope 2 og 3).

Disse analysene ble utarbeidet av Asplan Viak og er omtalt i detalj i rapporten RINGERIKES KLIMAFOTAVTRYKK 2001-2019 - en analyse av direkte og indirekte klimagassutslipp fra Ringerike kommunes egen virksomhet og innbyggernes forbruk.

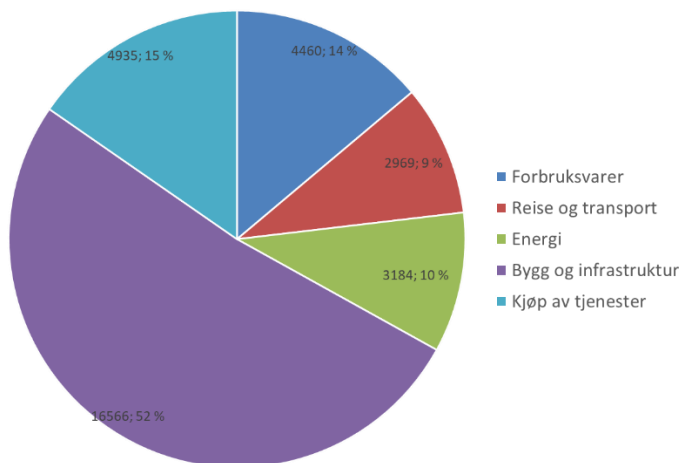

Som illustrert i diagrammet over gir klimafotavtrykket til private husholdninger det største bidraget i et klimagassregnskap for en kommune. For Ringerike kommune er dette bidraget beregnet til 280 000 tonn CO₂ ekvivalenter for 2017, tilsvarende omtrent 9,5 tonn CO₂e per person. De tre store bidragene er mat, bolig og transport, med bidrag på henholdsvis 20, 28 og 26 prosent, antatt en nordisk miks på strømforbruk i boliger. I tillegg kommer indirekte utslipp fra privat næringsliv og offentlige virksomheter. Til sammenligning er direkte klimagassutslipp innen Ringerikes geografiske grenser beregnet til drøyt 100 000 tonn CO₂ ekvivalenter. Dette viser altså at Ringerike kommune er et forbruksdrevet samfunn, som importerer betydelig mer CO₂ i sine innkjøp av varer og tjenester, enn det som blir produsert i kommunen.

Ringerike kommunes egen virksomhet hadde i 2019 et totalt klimafotavtrykk på 32 115 tonn CO₂e. 97% av dette klimafotavtrykket skjer utenfor kommunens grenser. Dette understreker viktigheten av å også gjennomføre tiltak som reduserer vårt klimafotavtrykk utenfor kommunegrensene.

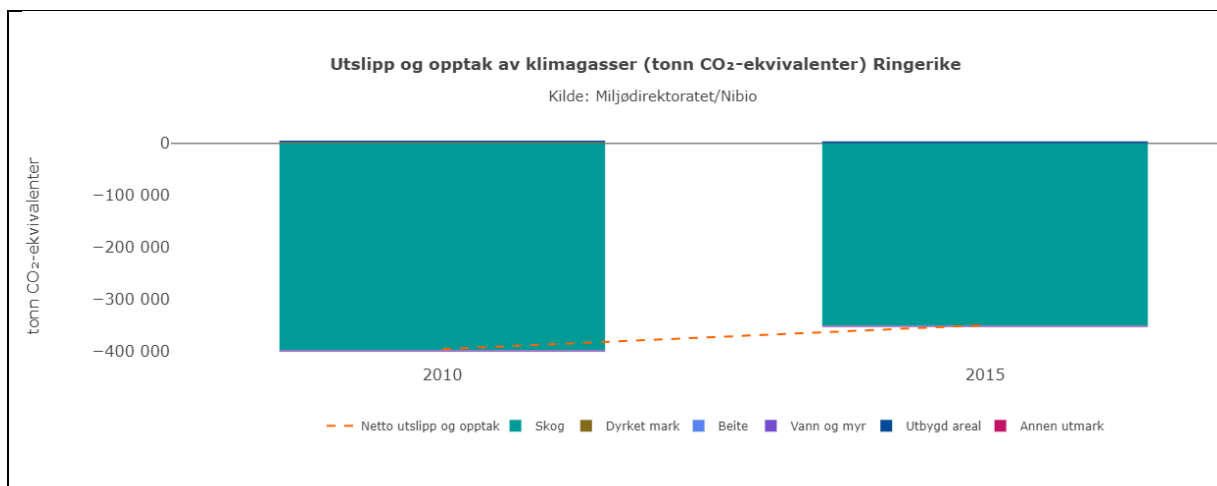
Diagrammet under viser klimafotavtrykket til Ringerike kommunes egen virksomhet fordelt på kategorier innkjøp.

Sånn vil vi ha det	Bakgrunn for målet
4.5.1. Ringerike kommune har lyktes med å motivere innbyggere og næringsliv til egne klimatiltak	Kommunen kan gjennom sin rolle som samfunnsutvikler gjøre en viktig innsats innen å motivere innbyggere og næringsliv til å redusere eget klimafotavtrykk. For eksempel kan det gjennomføres kampanjer rettet mot innbyggere generelt og barnehager, skoler og næringsliv spesielt. Boligeiere og utbyggere kan stimuleres til å redusere energiforbruket og velge framtidsrettede energiløsninger og klimavennlige materialer. For å lykkes med dette vil det være viktig for kommunen å delta i samarbeidsfora med næringsliv, andre

<p><i>slik at klimafotavtrykket til Ringerikssamfunnet er redusert.</i></p>	<p>kommuner og fylkeskommunen for erfaringsutveksling og felles innsats for reduksjon av klimagassutslipp.</p>
<p><i>4.5.2. Ringerike kommune er en pådriver for at det ved etablering av kraftintensiv industri legges til rette for gjenbruk av overskuddsvarme til annen grønn næringsutvikling.</i></p>	<p>Ringerike har attraktive næringsarealer og infrastruktur for både kraftintensiv industri og annen næring på bl.a. Treklyngen industripark og Kilemoen. Et datasenter er allerede etablert i området, og det er konkrete planer for etablering av både flere datasentre og annen industri i området i nær framtid. I et klimaperspektiv er det positivt at datasentre etableres i land med høy andel fornybar kraftproduksjon. Samtidig produserer datasentre svært store mengder overskuddsvarme som med riktig tilrettelegging og samarbeid kan gjenbrukes til andre formål. Skal vi nå lavutslippssamfunnet må vi utnytte både energi, materialer og andre ressurser mest mulig effektivt.</p> <p>Ringerike kommune gjennomførte i 2019-2021 en konseptutredning om smart bruk av spillvarme og grønn næringsutvikling i samarbeid med Ringerikskraft, Vardar Varmer og Treklyngen. Utredningen er dokumentert i en rapport som kan leses her. For å lykkes med ambisjonen om å utvikle en klynge med industri og andre næringer i Ringerike som til sammen kan oppnå både smart energiutnyttelse, sirkulær bruk av andre ressurser, verdiskapning og arbeidsplasser er det viktig at kommunen fortsetter å være en pådriver for at det tilrettelegges for utnyttelse av overskuddsvarmen, samt aktivt søkes å tiltrekke næringer som kan utnytte den. Kommunen kan i samarbeid med Ringerikskraft, Vardar Varmer, Treklyngen, datasenteraktører, andre aktuelle næringsaktører og partnerne i <i>Luna –arena for næringsutvikling og vekst</i> tilrettelegge for etablering av næringsklynger som kan utnytte overskuddsvarme. Videre kan kommunen ta en rolle i å tilrettelegge for bruk av nær- og fjernvarme som utnytter overskuddsvarme fra datasenter og annen industri.</p>
<p><i>4.5.3. Nye utbyggingsområder og bygg til boliger og næring er areal- og energi-effektive, og tar i bruk framtidsrettede energiløsninger og klimavennlige materialer.</i></p>	<p>Ringerike kommune kan i større grad enn i dag stille krav til redusert energibruk og klimagassutslipp innenfor det handlingsrommet plan- og bygningsloven gir, herunder klimasmarte materialvalg og energiløsninger, samt reduserte utslipp fra bygg- og anleggsvirksomhet. Kommunen kan også sikre enkel og effektiv byggesaksbehandling for klimatiltak og ha høye ambisjoner for å redusere klimagassutslipp og energibruk i forvaltning og utvikling av egne eiendommer.</p>
<p><i>4.5.4. Ringerike kommune har innført miljøledelse, og siden utgangen av 2022 er alle kommunens virksomheter sertifiserte som Miljøfyrtårn.</i></p>	<p>Ringerike kommunes hovedkontor (Rådhuset, Fossveien, IT og fellesfunksjoner) ble sertifisert som Miljøfyrtårn i november 2020, sammen med en pilotskole og en pilotbarnehage. Våren 2021 sertifiseres resterende skoler og barnehager og planen er å jobbe videre mot et mål om å sertifisere også øvrige sektorer og virksomheter innen utløpet av 2022. Miljøfyrtårn er et miljøledelsessystem og hjelper oss å kontinuerlig jobbe for miljøforbedringer i egen drift. Dagens praksis, rutiner og styringssystemer som påvirker "miljø" (både arbeidsmiljø og ytre miljø) blir gjennomgått og forbedret – for å sikre at vi systematisk tar miljøhensyn der vi bør.</p>

<p>4.5.5. Ringerike kommune har redusert klimafotavtrykket fra egne innkjøp og anskaffelser.</p>	<p>En stor del av kommunens eget klimafotavtrykk forårsakes av våre innkjøp, jf. beskrivelse ovenfor og i rapporten RINGERIKES KLIMAFOTAVTRYKK 2001-2019 - en analyse av direkte og indirekte klimagassutslipp fra Ringerike kommunes egen virksomhet og innbyggernes forbruk. For å redusere dette er det derfor avgjørende å stille klima- og miljøkrav i alle anskaffelser der relevant, jf. anskaffelsesstrategi og miljøledelsessystemet til Miljøfyrtårn.</p>
<p>4.5.6. Ringerike kommune vektlegger lave klimagassutslipp og areal- og energi-effektive løsninger ved utbygging av nye kommunale bygg, herunder skal klima-gassutslipp fra materialbruk være minst halvert sammenlignet med referansebygg.</p>	<p>I 2019 sto bygg og infrastruktur for halvparten av kommunens eget klimafotavtrykk, jf. beskrivelse ovenfor og i rapporten RINGERIKES KLIMAFOTAVTRYKK 2001-2019 - en analyse av direkte og indirekte klimagassutslipp fra Ringerike kommunes egen virksomhet og innbyggernes forbruk. Gjennom å stille krav til reduserte klimagassutslipp og lavt energibruk i egne byggeprosjekter, kan kommunen kraftig redusere dette. Ambisjonsnivået i strategiene listet opp under dette delmålet, tilsvarer ca. krav stilt ifm. utbygging av nye Hov ungdomsskole. Kommunen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prioritere bruk av trematerialer i kommunale bygg. - Stille krav til BREEAM-sertifisering med nivå minst <i>very good</i> eller tilsvarende ambisjonsnivå - Benytte innovative anskaffelser der relevant og premiere meroppfyllelse av klimagassreduksjoner og areal- og energieffektive løsninger i tildelingskriterier. - Vurdere gjenbruk av materialer, inventar og møbler ved både riving, større ombygginger og nybygg. - I alle bygge- og oppussingsprosjekter vurdere bruk av fjernvarme og/eller lokal energiproduksjon.
<p>4.5.7. Ringerike kommune har redusert energibruk i egne eksisterende bygg og kommunale vann- og avløpsanlegg.</p>	<p>Kommunen har et stort potensial for å redusere energibruk i egne eksisterende bygg og kommunale vann- og avløpsanlegg. Potensialstudier er laget, en god del gode tiltak gjennomført, men det bør videre lages en handlingsplan for energieffektivisering i egne bygg og VA-anlegg, og det kan vurderes å bruke EPC-kontrakter i gjennomføringen. Det bør også vurderes etablering av enten lokal energiproduksjon eller bruk av fjernvarme i alle oppussingsprosjekter.</p>
<p>Hovedmål 4.6: Ringerikes natur forvaltes slik at naturlige karbonlagre i vegetasjon og jordsmonn blir ivaretatt.</p>	
<p>Sånn vil vi ha det</p>	<p>Bakgrunn for målet</p>
<p>4.6.1. Vi forvalter areal, skog og ressurser på en bærekraftig måte, og legger til rette for et høyt opptak av karbon og lave klimagassutslipp.</p>	<p>Ringerike er en skogkommune som kan bidra til å ivareta naturlige karbonlagre i vegetasjon og jordsmonn i skog, myr og våtmark. Diagrammet under viser utviklingen i netto opptak av klimagasser i skog og annen arealbruk fra 2010 til 2015. Vi ser at det har vært en relativt kraftig reduksjon i opptak i skog i kommunen ilt denne femårsperioden.</p> <p>For å legge til rette for et høyt opptak av karbon og lave klimagassutslipp bør kommunen utarbeide en systematisk oversikt over viktige naturlige karbonlagre som våtmarker, myrer og skog i kommunen. I arealplanlegging og annen behandling av saker etter plan og bygningsloven bør det prioriteres høyt ikke å åpne for utbygging eller annen ødeleggelse av slike arealer. Særlig viktig er det å ivareta myrområder, ødeleggelse av myr kan frigi store mengder klimagasser. Det kan også vurderes å fremme restaurering av forringede myrer. I tillegg blir det viktig å fremme skogskjøtsel som øker karbonopptak, og på dette området kan det også forventes det også sterkere nasjonale virkemidler fremover.</p>

Hovedmål 4.7:

Ringerike er godt rustet til å tåle klimaendringene som forventes fram mot 2100.

Sånn vil vi ha det	Bakgrunn for målet
<p>4.7.1. Vi har redusert risikoen for at flom og skred gir tap av liv og helse, samt ødeleggelse av infrastruktur og andre materielle verdier.</p>	<p>Klimaendringer gjør at det i årene framover er forventet kraftigere og hyppigere styrtregneepisoder og større og hyppigere regnflommer. Dette øker også risikoen for løsmasseskred. Mange områder i Ringerike kommune har marin leire som stedvis er sensitiv (kvikkleire). Flere steder er boliger plassert i flomsone for 200-års flom med fare for oversvømte kjellere eller oversvømte hus.</p> <p>I Ringerike kommune er det en kompleks geologi, som kan by på utfordringer i bygge- og anleggsprosjekter. Derfor er det svært viktig at dette utredes og hensyntas tilstrekkelig i arealplanlegging og andre saker ennte plan- og bygningsloven. Tilrettelegg ing for videre vekst og utvikling bør styres til områder som ikke er flom- og skredutsatt. Det vil også kunne komme krav om geoteknisk vurdering i plan- og byggesaker innenfor tettstedsavgrensningene.</p> <p>Kravene til sikkerhet følger av plan- og bygningsloven (pbl.) §§ 28-1 og 29-5 og byggteknisk forskrift (TEK17), særlig kapittel 7 <i>sikkerhet mot naturpåkjenninger</i>. Kravene til sikkerhet gjelder for alle tiltak som omfattes av byggesaksbestemmelsene i loven, uavhengig av om de er underlagt krav om søknad eller er unntatt fra søknad og behandling¹.</p> <p>De største risikofaktorene i kommunen er; marine avsetninger med kvikkleire, bratte løsmasseskråninger, meanderende elver med stor vannføring, flom, bratte elveskråninger, rask vannstandsending i bekker og radonholdig grunn. Det er også registrert noen få aktsomhetsområder for snøskred og steinskred i kommunen.</p> <p>Mindre løsmasseskred er de hyppigste hendelsene, og er ofte utløst av menneskelig aktiviteter slik som fylling, graving, vanntilførsel, tette kummer ol.. Det er likevel slik at man innimellom kan oppleve store skred som er utløst av naturlige årsaker, slik som skredet på Hovsenga 20. november 2019. Boligområder i bratt terreng er ofte forbundet med støttemurer og utfyllinger, og det er nettopp slike tiltak som ofte ender opp som mindre skredsaker.</p>

	I behandling av arealplaner, byggesaker og søknader om andre tiltak må det sikres at det ved tas høyde for et endret klima og at det gjøres tilstrekkelige vurderinger av risiko for flom og skred. I tillegg eksisterende arealplaner vurderes i lys av ny kunnskap om flom- og skredfare, samt forventede klimaendringer.
<i>4.7.2. Risikoen for skade fra overvann på infrastruktur og eiendom er redusert, og vi bruker blågrønne løsninger for å øke kvaliteten på byrom og uteområder samt at vi fremmer god folkehelse, naturmangfold og mindre forurensning.</i>	Klimaendringer vil øke utfordringer med overvannshåndtering. I arealplaner, byggesaker og vurdering av ny vann- og avløpsinfrastruktur bør det sikres god overvannshåndtering i tråd med gjeldende retningslinjer og tre-trinnsprinsippet. Forbedre overvannshåndtering på steder som er spesielt utsatt ved styrtregn. I tillegg til å være kostnadseffektivt, kan valg av blågrønne løsninger øke kvaliteten på byrom og uteområder samt at vi fremmer god folkehelse, naturmangfold og mindre forurensning.
<i>4.7.3. Våtmarker, myrer, elvebredder og skog som kan dempe effektene av klimaendringer tas vare på.</i>	For å øke bevisstheten om viktigheten av å ivareta våtmarker, myrer, elvebredder og skog for å dempe effekten av klimaendringer, bør det utarbeides en systematisk oversikt over økosystemer og arealbruk med betydning for klimatilpasning. Dette vil styrke kunnskapsgrunnlaget i arealplanleggingen.